

02

Svein Melby

Obama og amerikansk utenriks- og sikkerhetspolitikk

OSLO FILES

ON DEFENCE AND SECURITY—02/2009

INSTITUTT FOR FORSVARSSTUDIER (IFS)

Skippergata. 17c, 0152 Oslo. Norge

Institutt for forsvarsstudier (IFS) er en del av Forsvares høyskole (FHS). Som faglig uavhengig høyskole utøver FHS sin virksomhet i overensstemmelse med anerkjente vitenskapelige, pedagogiske og etiske prinsipper (jf. Lov om universiteter og høyskoler § 1-5).

Direktør: Professor Rolf Tamnes

Oslo Files on Defence and Security tar sikte på å være et uformelt og fleksibelt forum for studier innenfor instituttets arbeidsområder. Alle synspunkter, vurderinger og konklusjoner som fremkommer i denne publikasjonen, står for forfatteren(e)s egen regning. Hel eller delvis gjengivelse av innholdet kan bare skje med forfatterens samtykke.

Redaktør: Anna Therese Klingstedt

NORWEGIAN INSTITUTE FOR DEFENCE STUDIES (IFS)

Skippergata 17c, N-0152 Oslo. Norway

The Norwegian Institute for Defence Studies (IFS) is a part of the Norwegian Defence University College (FHS). As an independent university college, FHS conducts its professional activities in accordance with recognized scientific, pedagogical and ethical principles (pursuant to the Act pertaining to Universities and University Colleges, section 1-5).

Director: Professor Rolf Tamnes

Oslo Files on Defence and Security aims to provide an informal and flexible forum for studies within the fields of activity of the Norwegian Institute for Defence Studies. All views, assessments and conclusions which appear in this publication are the author's own. The author's permission is required for any reproduction, wholly or in part, of the contents.

Editor: Anna Therese Klingstedt

02

Svein Melby

Obama og amerikansk utenriks- og sikkerhetspolitikk

OSLO FILES

ON SECURITY AND DEFENCE — 02/2009

SVEIN MELBY

(f. 1951) Cand.polit. (statsvitenskap) Universitetet i Oslo 1979. Melby arbeidet som forskningsstipendiat ved Norsk Utenrikspolitisk Institutt (NUPI) 1979–81 og var Ford Foundation-stipendiat 1981–83. Han arbeidet som konsulent i sikkerhetspolitisk avdeling, Forsvarsdepartementet 1983–84. Mellom 1985 og 2005 var han forsker ved NUPI med sikkerhetspolitikk og amerikansk utenrikspolitikk som forskningsfelt. Melby var gjesteforsker som Fulbrightstipendiat ved Center for International Security Studies at Maryland (CISSM), University of Maryland 1995–96.

SUMMARY

Popular expectations for President Obama are high, not least concerning his foreign and security policy. It is too early to draw any conclusions about how the new administration will handle various foreign policy questions, and how much Obama's actions will differ from those of his predecessor. The main intention of this study is to explore the new president's foreign policy thinking, to find the general approach he is likely to adopt and to discuss the potential for change.

The study begins with an evaluation of the international and domestic conditions of US foreign policy and a presentation of the main elements of George W. Bush's foreign policy. It then moves on to an extensive description of the foreign policy arguments made by Obama during his presidential campaign and actions taken during his first weeks in office. This study will argue that it is highly probable that Obama's foreign and security policy will be formed upon principles of realism and liberal institutionalism combined, and that this opens up for both major departure from and continuation of the Bush doctrine.

INSTITUTT FOR FORSVARSSTUDIER Norwegian Institute for Defence Studies

ISSN 0803-1061 © Norwegian Institute for Defence Studies

info@ifs.mil.no – www.ifs.mil.no

INNHOOLD

Innledning	5
Analyseapparat	7
Bush-politikkens hovedinnhold	13
Status for de strukturelle forutsetningene	21
Obamas intensjoner	29
Konklusjon: Realpolitiker og institusjonalist	51
Litteratur	58

INNLEDNING

Knapt noe presidentskifte har påkalt slik interesse som overgangen fra Bush til Obama. Både i USA og internasjonalt synes både grupper og personer med til dels svært ulike politiske grunnsyn å tro at den nye presidenten vil tilfredsstillere akkurat deres forventninger. Obama kan selvsagt ikke oppfylle alle disse ønskene, og noen (kanskje mange) er derfor dømt til å bli skuffet.¹

Hvilken utenriks- og sikkerhetspolitisk hovedkurs er det så rimelig å anta at Barack Obama kommer til å velge i de kommende årene? Vil USA under hans ledelse i hovedsak anlegge en variant av den linjen som landet fulgte under Bill Clinton, eller vil han forsøke å reintrodusere USA på verdensarenaen basert på et nytt tenkesett? Eller vil vi oppleve at selv et så markant politisk skifte som overgangen fra Bush til Obama likevel ikke får så omfattende konsekvenser for amerikansk politikk som man skulle forvente? Kan det til og med tenkes at mange av de sentrale elementene i Bush-politikken fortsatt vil prege både amerikansk sikkerhetspolitisk tenkning og måten USA opptrer på i internasjonal sammenheng. Eller vil overgangen fra George W. Bush til Obama paradoksalt nok innebære at USA vender tilbake til den hovedkurs som eksempelvis George H.W. Bush i sin tid var en eksponent for?

Det er selvsagt for tidlig å kunne gi presise svar på disse spørsmålene, og intensjonen med denne studien er derfor primært å antyde hva som er mest sannsynlig. Med andre ord vil artikkelen inneholde en kartlegging av hva som kan forventes å utgjøre hovedlinjene i den nye amerikanske administrasjonens utenriks- og sikkerhetspolitikk. Jeg vil derfor bare i mindre grad komme inn på hvordan Obama konkret vil håndtere de ulike sikkerhets- og utenrikspolitiske saksområdene. Siden uforutsette begivenheter og andre ukontrollerbare forhold alltid vil ha betydning for de konkrete handlingsvalg som foretas, skal det også understrekes at de forskjellene og likhetene man finner med hensyn til tenkesett og grunntilnærming ikke alltid vil gi et korrekt bilde av forskjellene og likhetene i presidentenes handlemåte. Dette betyr at selv om man skulle finne åpenbare forskjeller mellom Obama og Bush når det gjelder deres grunnsyn og valg av hovedstrategi, kan det likevel vise seg å bli betydelige grad av kontinuitet i faktisk opptreden i enkeltsaker. Samtidig skal man også være oppmerksom på at det ved et skifte av administrasjon i Washington lett skapes et inntrykk av større endring enn det som det over tid viser seg å være grunnlag for. Dette fordi en

1 Jeg takker Olof Kronvall, Michael Mayer, Johannes Rø og Anna Therese Klingstedt for mange gode kommentarer i gjennomføringen av denne studien.

påtroppende president ofte har et følt behov for å markere endring i forhold til forgjengeren, et behov som må antas å være ekstra stort i den nåværende situasjonen. Men effekten av slike markeringsbehov har altså en tendens til å flate ut relativt fort. Siden man her snakker om et ofte forbigående årsaksforhold, vil jeg i den videre fremstilling ikke vektlegge dette.

At en administrasjons utenriks- og sikkerhetspolitiske veivalg må foretas innenfor det eksisterende handlingsrom, er derimot en faktor av helt avgjørende og vedvarende betydning. Handlingsrommet bestemmes i sin tur av de rådende strukturelle forutsetningene for USAs internasjonale rolle og opptreden. En analyse av hva som kan forventes å bli hovedlinjene i Obamas utenriks- og sikkerhetspolitikk må derfor starte med en vurdering av disse rammebetingelsene og den innvirkning de har på spørsmålet om endring og kontinuitet.

Siden Bush-perioden utgjør det direkte referansepunkt for den nye administrasjonens politikk, vil en analyse av hvor Obama forventes å plassere seg også forutsette en ganske inngående beskrivelse av bakgrunnen for, og hovedinnholdet i, Bush-administrasjonens politikk. Det siste hovedpremisset for å trekke slutninger om Obama ligger selvsagt i en relativt grundig gjennomgang av hans eget tenkesett og de intensjoner han har med hensyn til utformingen av amerikansk utenriks- og sikkerhetspolitikk. Noen vil kanskje her innvende at den administrasjonen som Obama har satt sammen inneholder så mange sterke og markante personligheter, at en vurdering basert i hovedsak på presidentens tenkesett vil gi et ufullstendig grunnlag for å trekke slutninger om administrasjonens politikk. Dette er selvsagt en viktig og relevant innvending. Likevel forholder det seg i regelen slik at enhver administrasjon i hovedsak fungerer som et speilbilde av presidenten, ikke minst gjelder dette i valg av grunntilnærming og i utformingen av de store linjer blant annet i utenrikspolitikken. Ut fra hvordan Obama organiserte og ledet sin valgkamp tyder alt på at han akter å være den dominerende kraft også i utformingen av amerikansk utenriks- og sikkerhetspolitikk.

Før jeg går inn på analysens hovedpremisser, skal jeg kort beskrive det analyseapparat som fremstillingen vil bli organisert rundt.

ANALYSEAPPARAT

I tråd med realistteori vil en viktig del av det analytiske utgangspunkt for denne studien være antakelsen om at enhver administrasjon i Washington har som overordnet utenrikspolitisk målsetning å gi USA en sterkest mulig internasjonal maktposisjon.² Med andre ord vil vurderingen av Obama starte ut fra den forutsetning at han har samme overordnede mål for sin politikk som det Bush hadde, og at forskjellene mellom dem derfor dreier seg om tenkesett, grunntilnærming og de virkemiddelstrategier de velger for hvordan dette målet, og den generelle ivaretagelsen av USAs interesser, best kan oppnås.

Faktorer som er bestemmende for endring

I sin studie av forutsetninger og potensial for endringer i amerikansk utenrikspolitikk hevder Colin Dueck at forskyvninger i den internasjonale maktstruktur og gjennomgripende endringer i det internasjonale sikkerhetspolitiske ufordringsbildet utgjør de sentrale drivkreftene for kursjusteringer. Omfattende endringer i den relative internasjonale maktfordeling i etterkant av annen verdenskrig var således en sentral årsak til den kursomleggingen som fant sted i amerikansk utenrikspolitikk på 1940-tallet. Som jeg snart skal komme tilbake til skapte Sovjetunionens sammenbrudd et tilsvarende endringspotensial ved begynnelsen av 1990-årene.

Samtidig hevder Dueck at forhold knyttet til et lands strategiske kultur og nasjonalt særpreg har avgjørende innflytelse på hvordan endringene konkret kommer til uttrykk politisk. Med andre ord, land med ulike interne karaktertrekk vil kunne utforme avvikende strategier for å håndtere identiske utfordringer. Særtrekk ved USA og det amerikanske samfunnet representerer derfor en viktig del av det strukturelle grunnlaget for utformingen av amerikansk utenriks- og sikkerhetspolitikk.³ Og disse forholdene vil derfor være med på å bestemme det rom for politisk kursjustering som også Obama vil måtte operere innenfor.

Noe forenklet kan man derfor slå fast at status og retning for *den relative internasjonale maktfordeling, det sikkerhetspolitiske trusselbildet* samt *nasjonalt amerikansk særpreg* bestemmer det politiske handlingsrom, og dermed

-
- 2 For en kortfattet gjennomgang av ulike variantene av realistteori, samt en utførlig analyse av stormaktspolitikken basert på offensiv realisme, se John J. Mearsheimer, *The Tragedy of Great Power Politics* (New York: W.W. Norton & Company, 2001).
 - 3 Se Colin Dueck, *Reluctant Crusaders. Power, Culture, And Change In American Grand Strategy* (Princeton: Princeton University Press, 2006).

omfanget av det endringspotensial, som er til stede ved overgangen fra Bush til Obama.

Skolereetninger i amerikansk debatt

Med utgangspunkt i fire ulike kriterier kan den amerikanske elitedebatten om utenriks- og sikkerhetspolitikk grovt deles inn i de tre skolereetningene *institusjonalister*, *realpolitikere* og *ekspansjonister*. Hvilken preferanse man har innenfor disse fire kriteriene gir en god indikasjon på hvordan en administrasjon vil håndtere de ulike utfordringene man blir stilt overfor. Dette gjør derfor disse kriteriene til et nyttig analytisk hjelpemiddel for å få frem viktige forskjeller og likheter mellom administrasjonene. De fire kriteriene det her dreier seg om er som følger:

1. *Innslaget av unilateralisme eller multilateralisme*. I dette som i de andre kriteriene er det ikke noe spørsmål om enten eller. Bare i sjeldne unntak vil man ha å gjøre med en enkeltpolitiker som opptrer som rendyrket unilateralist eller multilateralist. Og når det gjelder en administrasjons politikk kan man trolig se helt bort fra disse to ytterpunktene. I første rekke er det derfor et spørsmål om hva som er administrasjonens eller den bestemte politikerens utgangspreferanse i valget mellom på den ene siden bruk av nasjonale og på den andre siden kollektive internasjonale virkemidler.

2. *Avveining i valget mellom harde og myke maktmidler*. Dette kriteriet dreier seg i hovedsak om variasjoner i viljen og tilbøyeligheten til å benytte militærmakt for oppnåelsen av sikkerhets- og utenrikspolitiske mål. Men det har også å gjøre med tilsvarende vektlegging på myke virkemidler, som eksempelvis diplomati og institusjonspolitikk, for å medvirke til at USA blir en attraktiv samarbeidspartner for andre. Det skal dog legges til at også slike ting som økonomiske straffetiltak er å anse som en form for hard makt.⁴

3. *Vektleggingen av internasjonal systemendring versus status quo*. Det tredje kriteriet har å gjøre med utenrikspolitikken ambisjonsnivå. Har man som bevisst siktemål å endre det internasjonale system og den relative maktfordeling

4 Hovedarkitekten bak oppdelingen i hard og myk makt er Joseph S. Nye Jr. For mer om hans håndtering av disse begrepene, se bl.a. hans bøker *Bound to Lead. The Changing Nature of American Power* (New York: Basic Books, 1990), *The Paradox of American Power. Why The World's Only Superpower Can't Go It Alone* (Oxford/New York: Oxford University Press, 2002) og *Soft Power The Means to Success in World Politics* (New York: Public Affairs Press, 2004).

på en avgjørende måte, eller vil man grovt sett rette seg inn mot å bevare den etablerte orden og rådende maktforhold?⁵

4. *Innslaget av idealisme i forhold til tradisjonelle interesser.* Samtlige amerikanske politikere og administrasjoner vil alltid basere sin utenrikspolitikk på en blanding av det man noe forenklet kan betegne som tradisjonelle nyttehensyn og ideelle motiver.⁶ Men blandingsforholdet mellom disse to komponentene vil imidlertid variere, med de klare implikasjoner dette har for både målsetninger og valg av strategi. Dette kriteriet er ment å fange opp eksisterende forskjeller i vektleggingen av disse to komponentene.

Hvordan plasserer de nevnte tre skoleretningene seg på disse fire variablene? Jeg skal gi en kort beskrivelse.

Institusjonalistene kjennetegnes først og fremst av en klar preferanse for å implementere amerikansk utenrikspolitikk gjennom bruk av de kollektive internasjonale institusjonene. Dette er deres førsteprioritet, samtidig som det skal understrekes at også institusjonalistene i bestemte situasjoner er villig til å prioritere anvendelsen av de nasjonale amerikanske instrumentene. Men hovedregelen for denne skoleretningen er at dette først kommer på tale når det kollektive spor ikke fører til de ønskede resultatene. Helt i tråd med sin preferanse for bruk av kollektive institusjoner kjennetegnes retningen også av sin vektlegging på mykere maktmidler. Bruk av militærkraft er å anse som den aller siste utvei når annet ikke fører frem. Institusjonalistene er åpne for systemendringer, men da først og fremst i form av institusjonsbygging og videreutvikling av internasjonale normer og regler. Det er på denne måten, eksempelvis gjennom en utvidelse av organisasjoner som Nato og EU, at man best kan spre demokrati og markedsøkonomi. Denne skoleretningen preges også av et betydelig innslag av idealisme, men igjen er det primært gjennom institusjonspolitikk man vil søke å utbre amerikanske verdier.

Realpolitikkerne preges mer enn noe annet av pragmatisme. Man har i utgangspunktet ingen klare preferanser verken når det gjelder nasjonale instrumenter og kollektive ordninger eller i valget mellom myke og hard maktmidler.

-
- 5 Hos noen realist-teoretikere opereres det med forutsetningen at alle stormakter alltid bevisst streber etter mer makt og at sluttmålet er globalt hegemoni. Se Mearsheimer, *The Tragedy ...*, op.cit. Andre hevder at stormakter søker økt makt inntil egen sikkerhet er tilstrekkelig ivaretatt. Se Kenneth N. Waltz, *Theory of International Politics* (New York: Random House, 1979). I denne studien anlegges det et nyklassisk realist-perspektiv på staters syn på makt, noe som tilsier at det ikke er noen automatikk i at USA vil etterstrebe globalt hegemoni og systemendringer.
- 6 For en utførlig gjennomgang av bakgrunnen for denne kombinasjonen av idealisme og tradisjonelle nyttehensyn, se bl.a. Robert E. Osgood, *Ideas and Self-Interest in American Foreign Relations* (Chicago: The University of Chicago Press, 1953). Se også Svein Melby, *Amerikansk utenrikspolitikk* (Oslo: TANO, 1995).

Det er den konkrete situasjonens behov, og hva som antas å være den best mulige kombinasjon av tiltak for optimal amerikansk måloppnåelse, som vil være førende for deres valg. Denne retningen vil derimot være lite tilbøyelig til å ta risiko og derfor klart tendere i retning av å bevare status quo snarere enn å satse på systemendringer. Og av de tre retningene er dette den som legger desidert sterkest vekt på tradisjonelle nasjonale interesser og desto mindre vekt på idealismeelementet.

Ekspansjonistene skiller seg primært fra de andre to retningene gjennom sitt sterke ønske om endringer i det internasjonale systemet, og den vekt de i denne sammenheng tillegger bruken av nasjonale amerikanske virkemidler, spesielt militærmakt. Retningen preges også av stor optimisme når det gjelder USAs muligheter for å styrke sin maktposisjon. Man stiller seg ikke avvisende til bruk av kollektive ordninger, men dette fremstår ofte som et andrevalg. Samtidig preges mange, men på langt nær alle, ekspansjonistene av et betydelig innslag av idealisme. Og i tråd med synet på hvordan man oppnår systemendringer, har denne retningen også stor tro på egenhendige tiltak for å spre amerikanske verdier.⁷

Så langt om analyseapparatet som denne artikkelen vil basere seg på. For ordens skyld skal det legges til at dette er en måte å systematisere på som skiller seg noe fra en annen oppdeling som ofte benyttes i studiet av amerikansk utenriks- og sikkerhetspolitikk. Der opererer man i stedet ut fra fire hovedtyper av såkalt "US grand strategy", nemlig *offshore balancing*, *selective engagements*, *cooperative security* og *primacy*. Grunnen til mitt valg av oppdeling ligger i hovedsak i det forhold at denne studien fokuserer langt mer på Obamas grunn-tilnærming enn på den konkrete utenriks- og sikkerhetspolitikk han vil føre, selv om grenseoppgangen her ikke er enkel og absolutt. Hadde siktemålet i stedet vært å analysere politikken i en presidentperiode som ligger bak oss ville grand strategy-oppdelingen trolig hatt mer for seg. Men når alt dette er sagt, skal det også legges til at man ikke sjelden vil finne en ganske nær sammenheng mellom bestemte skoleretninger og bestemte strategi-typer. Således vil en ekspansjonist ofte ende opp med en primacy-strategi, en institusjonalist med cooperative security strategi og en realist vil ha en tilbøyelighet til å velge selective engagement. *Offshore balancing* vil i en viss grad kunne hevdes å være et utslag av nyisolasjonisme, men denne skoleretningen er ikke tatt med i min oversikt av den enkle grunn at dette er en retning som kun har en marginal rolle i den amerikanske

7 En mer utførlig beskrivelse av disse tre skoleretningene i den amerikanske elitedebatten finnes i Svein Melby, *Bush-revolusjonen i amerikansk utenrikspolitikk* (Oslo: Aschehoug, 2004).

elitedebatten om utenriks- og sikkerhetspolitikk. Selvsagt er det ingen automatisk sammenheng mellom skoleretning og strategivalg. For valg av strategi vil være et produkt av de strukturelle forutsetningene for amerikansk politikk, administrasjonens grunntilnærming (hvilken skoleretning man sogner til) og den måten som administrasjonen ut fra sin grunntilnærming vurderer og oppfatter de strukturelle forutsetningene på.⁸

8 Det finnes en lang rekke bøker og artikler om "US Grand Strategy". En nyere oppsummering omkring temaet finnes i bl.a. David S. McDonough, "Beyond Primacy: Hegemony and Security Addiction in US Grand Strategy", *Orbis*, vinter (2009).

BUSH-POLITIKKENS HOVEDINNHOLD

Avslutningen på den kalde krigen og Sovjetunionens sammenbrudd skapte nye strukturelle rammebetingelser for amerikansk utenriks- og sikkerhetspolitikk. For det første styrket det på en avgjørende måte USAs relative internasjonale maktposisjon og økte mulighetene for at USA på egen hånd kunne nå sine utenrikspolitiske målsetninger. Det internasjonale systemskiftet dempet også de ulike allianseforpliktelsesens begrensninger av den amerikanske handlefriheten, samtidig som USA mistet en del av det sikkerhetspolitiske styringsinstrument som alliansebindingene hadde representert. Endringene i russisk politikk bidro videre til at det både i amerikansk opinion og det politiske miljø i Washington vokste frem en fornyet tro på USAs sikkerhetspolitiske usårbarhet. Landet syntes ikke lenger å ha noen fiender internasjonalt, og noen ny overhengende trussel var heller ikke mulig å oppdage. På sett og vis syntes det som om en nesten 50-årig sikkerhetspolitisk unntakstilstand (den kalde krigen) hadde opphørt, og at USA endelig kunne vende tilbake til sin tradisjonelt beskyttede tilværelse. Dette førte til mindre interesse for internasjonale spørsmål og et tilsvarende økt fokus på interne amerikanske forhold.⁹ Charles Krauthammer illustrerte på en slående måte denne stemningen i amerikansk politikk på 1990-tallet da han ironisk karakteriserte den som “A Holiday from History”.¹⁰ I sum bidro alle disse internasjonale og interne amerikanske faktorene til å skape et betydelig potensial for endring av den institusjonalist- og realistdominerte utenriks- og sikkerhetspolitikk som USA med visse nyanseringer hadde ført siden slutten av 1940-årene. Selv om få analytikere evnet å oppdage dette, var det i virkeligheten kun et tidsspørsmål før endringspotensialet ville bli utløst og føre til et merkbart skifte i hovedlinjene i amerikansk utenrikspolitikk.

Terrorangrepet 11. september 2001 fungerte som en katalysator for det opplagrede potensial for endring. Samtidig bidro begivenheten i seg selv til å endre både det amerikanske selvbildet og styrkeforholdet mellom de ulike retningene i den amerikanske elitedebatten om utenriks- og sikkerhetspolitikk. Med unntak av kortere perioder preget av tvil, som den i etterkant av Vietnam-krigen, hadde amerikanere flest siden 1940-årene hatt et positivt syn på seg selv og på USAs relativt engasjementsvillige lederrolle i verdenspolitikken. Og ikke minst var det

9 Det skal her bare presiseres at det økte fokus på innenrikspolitikk ikke innebar at amerikansk utenrikspolitikk beveget seg i isolasjonistisk retning. Tendensen var heller den motsatte.

10 Se Charles Krauthammer, “Holiday from History”, *Washington Post*, 14. februar, 2003.

bred oppslutning om en utenrikspolitikk som la stor vekt på at USA skulle opp-
tre som en attraktiv og samarbeidsinnstilt stormakt. De aller fleste trodde også
at USA gjennomgående hadde et godt internasjonalt renommé. Ja, at landet var
likt og sett opp til av de aller fleste i den internasjonale opinionen. Terrorangre-
pene ga denne forestillingen et skudd for baugen, og medførte at amerikanernes
syn på seg selv og hvordan USA skulle opptre på verdensarenaen gjennomgikk
en omfattende transformasjon i etterkant av 11. september 2001. Kort fortalt
ble det tradisjonelle ønske om å være likt i stor grad erstattet av et tilsvarende
ønske om å demonstrere innehav av fysisk makt. Når USAs raushet tydeligvis av
en del ble oppfattet som tegn på svakhet, og når sjenerøsitet faktisk ble utnyttet
for å skade USA, skulle omverdenen få stifte bekjentskap med en annen side av
USA, en side som viste at man slett ikke vek tilbake for å demonstrere hvem som
hadde makt i verdenspolitikken. Denne endringen av den politiske atmosfæren
og det nasjonale selvbilde skapte således et enda større potensial for endring av
utenriks- og sikkerhetspolitikken enn det de ytre forutsetningene alene hadde
bidratt til siden begynnelsen av 1990-årene.¹¹

Under den kalde krigen ble utformingen av amerikansk sikkerhetspolitikk
altså dominert av det jeg foran har beskrevet som institusjonalister og realpoli-
tikere. De fremmet en politikk med vekt på bruk av kollektive institusjoner, en
blanding av harde og myke maktmidler, et statusquo-preget ambisjonsnivå og et
moderat innslag av idealisme.¹² Det opplagrede endringspotensial og hendelsene
11. september 2001 bidro imidlertid til en forskyvning i styrkeforholdet mellom
de nevnte skoleretningene, og for første gang fikk ekspansjonistene avgjørende
innflytelse på utformingen av USAs politikk. Ekspansjonistene hadde opp gjen-
nom 1990-årene styrket sin posisjon innen det republikanske partiet, men få
trodde at valget av Bush i 2000 ville bety at realpolitikkerne i partiet kom til å
miste det grepet de gjennomgående hadde hatt over partiets utenriks- og sik-
kerhetspolitikk. Likevel var det nettopp dette som skjedde i etterkant av ter-
rorangrepene. Således bidro også ekspansjonistenes økte innflytelse til å utløse
det endringspotensial som hadde bygget seg opp. Ikke minst kom denne skole-
retningen til å prege utformingen av den konkrete politikken som USA skulle
anvende for å møte de utfordringene som supermakten nå stod overfor. Dette
innebar et kursvalg som på flere punkter avvek til dels betydelig fra den etablerte

11 For mer om endringen av selvbilde, se Melby, *Bush-revolusjonen* ..., op.cit.

12 Dette er en beskrivelse av hovedlinjen. Det finnes utvilsomt variasjoner mellom ulike
administrasjoner, også i denne perioden, i kombinasjonen av idealisme og tradisjonelle
nyttehensyn. Men selv Reagan, som vel anses å være den som i løpet av sin regjering-
tid vektla idealisme mest, utviste betydelig pragmatisme i forholdet til USAs
ideologiske hovedopponent Sovjetunionen.

hovedlinje.¹³ Jeg skal kort beskrive de viktigste komponentene i den kursen som ble valgt.

Maktpolitisk tenkemåte

Et optimistisk syn på USAs relative maktposisjon, og ganske spesielt en velutviklet vilje til å bruke denne maktposisjonen, representerte en viktig del av Bush-administrasjonens utenriks- og sikkerhetspolitiske tenkesett i perioden etter 11. september. Følgelig understreket administrasjonen, både gjennom presidentens taler og i sin nasjonale sikkerhetsstrategi i 2002, at dens mål var amerikansk maktpolitisk dominans, og at det å opprettholde og ytterligere styrke denne ble ansett som realistisk.¹⁴ Presidentens grunnsyn var at denne maktposisjonen bare kunne sikres gjennom å demonstrere vilje til bruk av amerikansk militærmakt. Ifølge dette synet kom USAs maktposisjon ellers til å forvitte, og manglende handlekraft ville av landets motstandere bli oppfattet som et svakhetstegn, noe som i sin tur ville stimulere til oppkomsten av utfordrere. Ut fra dette tenkesett var det således mangelen på vilje til maktbruk i forbindelser med terroraksjoner mot amerikanske mål på 1990-tallet som utgjorde en av de viktigste årsakene til det som skjedde 11. september 2001.

Som en konsekvens av dette synet på makt utviste Bush-administrasjonen i årene etter 11. september en enorm tro på hva USA kan utrette gjennom å bruke sine militære maktkapabiliteter. Det var denne maktpolitiske optimisme som i stor grad lå bak deres overbevisning om at de nesten egenhendig kunne frembringe et regimeskifte i Irak. Tanken var å benytte endringen i Bagdad som en katalysator for demokratisering av regionen, noe som ville innebære et internasjonalt systemskifte. Opprinnelig tok administrasjonen dette høye ambisjonsnivået ytterligere et skritt videre ved sin argumentasjon om å benytte USAs militære overlegenhet som utgangspunkt for etableringen av et nytt og samarbeidspreget stormaktssystem. I sum var administrasjonens tenkesett fundert i ønsket om amerikansk dominans, en offensiv maktpolitisk tilnærming og en

13 Det skal her skytes inn at ikke alle i fagdebatten om amerikansk utenrikspolitikk er av den oppfatning at Bush-politikken etter 11. september 2001 innebar noe radikalt brudd med tradisjonell amerikansk utenrikspolitikk. Tvert om hevder enkelte at den er helt i tråd med tidligere amerikanske reaksjoner på direkte anslag mot amerikansk sikkerhet. Se f.eks. John Lewis Gaddis, *Surprise, Security and the American Experience* (Cambridge: Harvard University Press, 2004).

14 Dette synet på USAs maktpotensial og på administrasjonens vilje til å underbygge den gjennomsyret bl.a. talen som Bush holdt 1. juni 2002 til kadettene ved U.S. Military Academy ved West Point. Der lanserte han hovedelementene i det som kan betegnes som Bush-doktrinen. Se George W. Bush, "President Bush Delivers Graduation Speech at West Point", 1. juni 2002, *The White House President George W. Bush* [online], og Det hvite hus, *The National Security Strategy of the United States of America 2002* [online].

klokkertro på at denne maktposisjonen kunne benyttes til å frembringe omfattende endringer i internasjonal politikk. Man hadde et dynamisk syn på USAs makt og anså ikke at status quo var tilstrekkelig for å ivareta USAs interesser.¹⁵

Erfaringene med Irak-krigen, og den tilnærming som USA valgte i den politiske prosessen frem mot krigen, medførte at Bush under siste halvdel av sin andre presidentperiode nedjusterte sitt maktpolitiske ambisjonsnivå og til en viss grad også modererte sin tro på muligheten for egenhendig amerikansk måloppnåelse. Men til tross for et større innslag av realpolitikk baserte Bush seg, selv mot slutten av sin presidenttid, på tesen om at USA for enhver pris må unngå å signalisere noe som kunne bli oppfattet som svakhet og at det fantes et sprik mellom USAs maktkapabiliteter og landets politiske vilje til å bruke disse.

Kampen mot terrorisme som viktigste sak

Problemstillinger knyttet til kampen mot internasjonal terrorisme var den dominerende post på Bush-administrasjonens sikkerhetspolitiske dagsorden. Ikke bare presset denne saken de øvrige spørsmål nedover på sakskartet, den hadde også avgjørende innflytelse på administrasjonens vurdering av de fleste andre saker. I en periode formet dette også synet på forholdet til de andre stormaktene som ut fra et slikt perspektiv fremstod mer som samarbeidspartnere enn som konkurrenter. Bush-administrasjonens stormaktsanalyser ble imidlertid etter hvert justert tilbake mot det som har vært det tradisjonelle.¹⁶

Et annet og like viktig trekk ved Bush-administrasjonens tilnærming til kampen mot terrorisme var den trusselvurdering man la til grunn for sin politikk. Helt fra terrorangrepene fant sted definerte Bush dette som en eksistensiell trussel på linje med den USA hadde vært stilt overfor under den kalde krigen, og hendelsene 11. september ble sett på som et tidsskille i internasjonal politikk. Ikke bare ble skrekksenarioet om et terrorangrep med masseødeleggelsesvåpen mot amerikanske befolkningsentra premissleggende for politikken på samme vis som kjernevåpentrusselen var under den kalde krigen, men man foretok også en direkte sammenligning mellom radikale muslimske grupper og de totalitære regimene i Sovjetunionen og Nazi-Tyskland. Dermed fikk kampen mot terrorisme både en militær og en politisk-ideologisk komponent på samme vis som den som i sin tid hadde dannet utgangspunktet for oppdemningspolitikken overfor Sovjetunionen. Og ut fra en slik vurdering ble trusselen også oppfattet som både

15 Ibid.

16 For en vurdering av utviklingen av den tradisjonelle stormaktspolitikken rolle i Bush-administrasjonens overordnede strategi, se Svein Melby, "Stormaktspolitikken renessanse?" i *Supermaktens begrenning. Perspektiver på Bush-doktrinen utvikling*, Melby, Rø, Kronvall og Romarheim, IFS Info, nr. 6 (Oslo: Institutt for forsvarsstudier, 2006).

omfattende og overhengende, og den motstanderen man står overfor fremstod som formidabel.¹⁷

Offensiv tilnærming

Mens oppdemningspolitikken overfor Sovjetunionen gjennomgående var preget av et defensivt tenkesett, bygget Bush-administrasjonens sikkerhetspolitikk på en relativt offensiv tilnærming. I hovedsak var dette en direkte funksjon av terrorproblematikkens dominerende plass i administrasjonens globale strategi. For i mange henseende er terrortrusselen vesenforskjellig i forhold til tradisjonelle trusler. Mens defensive avskrekkingsstrategier med stor troverdighet kunne anvendes for å møte trusselen fra Sovjetunionen, er det samme ikke tilfelle overfor terrororganisasjoner. Bare en proaktiv tilnærming er blitt ansett å ha noen mulighet til å lykkes. Man må komme terroristene i forkjøpet, og man må redusere, og helst fjerne, kildene til terrorisme. Ikke minst må man hindre at terroristene skaffer seg masseødeleggelsesvåpen. Denne trusselvurdering dannet således det sikkerhetspolitiske rasjonale for å fremprovosere regimeendringer hos de statene som enten var eller kunne tenkes å alliere seg med de terrororganisasjonene som hadde angrep på USA som sitt mål. I denne forbindelse fortonte preventiv bruk av militærmakt seg ikke bare som en mulig opsjon, men som et nødvendig og sentralt element i USAs globale strategi. Og når dette åpenbart var i konflikt med folkerettens prinsipper, var Bush-administrasjonen enten av den oppfatning at folkeretten måtte endres, eller at terrortrusselen kunne defineres som en alltid overhengende fare. I det siste tilfellet ville preventiv krig kunne omdefineres til forkjøpsangrep og således hevdes å være i overensstemmelse med unntaksbestemmelsene i FN-pakten som tillater bruk av militærmakt i selvforsvar når det eksisterer en overhengende fare for å bli angrepet.¹⁸

Militærmaktens fremtredende rolle

Som et direkte resultat av ekspansjonistenes tilnærming til makt, deres optimistiske syn på USAs relative maktposisjon og den sentrale plass på dagsordenen som de tildelte terrortrusselen, var altså militærmakt, og ikke minst den politiske viljen til å benytte militærmakt, et sentralt kjennetegn ved Bush-administrasjonens sikkerhetspolitikk. Selv om bildet nok var mer sammensatt enn

17 Denne vurderingen av terrortrusselen, og sammenligningen mellom radikale muslimske grupper og tidligere totalitære ideologier, ble gjort gjentatte ganger av president Bush. Se bl.a. "President Discusses War on Terror at National Endowment for Democracy", Washington D.C., 6. oktober 2005, *The White House President George W. Bush* [online].

18 En mer utførlig gjennomgang av Bush-administrasjonens syn på terrortrusselen, og adgangen til forkjøpsangrep, finnes bl.a. i Svein Melby, *Hegemonens hamskifte. Bush, 11. september og amerikansk utenrikspolitikk*, NUPI Rapport, nr. 270 (Oslo: NUPI, 2002).

det man kan få inntrykk av ved å fokusere på håndteringen av terrorrelaterte spørsmål, er det liten tvil om at denne administrasjonen gjennomgående hadde en velutviklet tro på hva som kan oppnås gjennom bruk av USAs overlegne militære maktmidler. I en viss grad ble denne grunnholdningen nedjustert i takt med de problemer man støtte på gjennom Irak-engasjementet, men presidentens vilje til å stå imot hjemlig opinion og politisk press om nedbygging av det militære nærværet i Irak, særlig etter demokratenes seier ved kongressvalget i november 2006, illustrerte styrken i denne grunnholdningen.

Bush-administrasjonens politikk bygde på en maktpolitisk tenkning som gav militærmakt en fremtredende plass. Ut fra samme tenkning var Bush tilsvarende skeptisk til anvendelsen av politisk-diplomatiske instrumenter, spesielt i håndteringen av terrorisme og fiendtlig innstilte stater. Spørsmålet om Nord-Korea og dets kjernevåpenprosjekter var et unntak. Men når det gjaldt Midtøsten, og særlig i forholdet til Iran, utviste Bush en svært reservert holdning, spesielt til muligheten for direkte diplomati. En “myk” tilnærming kunne ut fra denne måten å tenke på bidra til å legitimere regimer man ønsket å svekke, og bruk av diplomati kunne bli oppfattet som uttrykk for amerikansk svakhet og mangel på besluttsomhet.¹⁹

Unilateralisme

Det er neppe dekning for å hevde at Bush-administrasjonen prinsipielt var negativt innstilt til bruk av multilaterale ordninger. Likevel la man i en del viktige spørsmål for dagen det syn at bruken av kollektive institusjoner mer var å anse som en mulig utvei enn som det foretrukne virkemiddel. Dette fikk man tydelig demonstrert gjennom administrasjonens håndtering av beslutningsprosessen som ledet frem til Irak-krigen, og i hvordan man forholdt seg til institusjonsbasert tilbud om assistanse under gjennomføringen av krigen mot Taliban i 2001. Det kritiske synet på ABM-avtalen og Kyoto-avtalen underbygget dette inntrykket. I sammenheng med Irak-saken var det åpenbart at Bush-administrasjonen kun ønsket å bruke internasjonale institusjoner til å strø sand på amerikanske beslutninger, mens man i Afghanistan-krigens innledende fase foretrakk å gjøre den militære jobben selv, eventuelt supplert av en ad hoc-koalisjon av passende samarbeidspartnere. Det er riktig å presisere at denne tendensen til unilateralisme ble moderert mot slutten av presidentperioden, der man så en mer lyttende administrasjon og der profesjonelle sikkerhetspolitiske fagfolk delvis overtok ideologenes tidligere dominans. Ikke minst var dette tilfelle innen rådgiverstaben

19 For mer om Bushs holdning til direkte samtaler med Iran, se bl.a. David E. Sanger, *Inheritance. The World Obama Confronts And The Challenges To American Power* (New York: Harmony Books, 2009).

i Pentagon etter at Robert Gates tok over for Donald Rumsfeld som forsvarsmi-
nister i november 2006.

Sterkt innslag av idealisme

Opprinnelig antok de fleste observatører av amerikansk politikk at Bush-administrasjonen ville føre en forsiktig og pragmatisk utenrikspolitikk med et relativt lite innslag av idealisme. Pendelen svingte imidlertid langt i andre retningen etter terrorangrepene. Således ble svært aktive forsøk på å utbre amerikanske verdier ikke bare hovedinstrument for langsiktig fjerning av grunnlaget for terrorisme, de skulle i tillegg bidra til å redusere det generelle internasjonale konfliktnivå og underbygge USAs maktposisjon. Idealisme ble på dette vis til det bærende element i administrasjonens strategi om internasjonal systemendring. Og ikke nok med det, presidenten selv hevdet at denne form for systemendring var en hovedforutsetning for ivaretagelsen av USAs egen nasjonale sikkerhet. I sin andre innsettelsestale uttalte Bush blant annet følgende:

We are led, by events and common sense, to one conclusion: The survival of liberty in our land increasingly depends on the success of liberty in other lands. The best hope for peace in our world is the expansion of freedom in all the world. America's vital interests and our deepest beliefs are now one ²⁰

Idealisme hadde alltid vært en viktig og nødvendig forutsetning for amerikansk utenrikspolitikk, men ingen tidligere administrasjon har koplet verdispredning og USAs nasjonale sikkerhet så direkte sammen som det Bush her gjorde. For å understreke dette synet hevdet utenriksminister Condoleezza Rice at egenskaper et lands regime nå var blitt av større betydning i internasjonal politikk enn maktfordelingen mellom statene. Med andre ord et fundamentalt brudd med en av hovedtesene i realist-teori.²¹

I stedet for en tilnærming basert på makt og tradisjonelle interesser, valgte Bush på denne måten også å plassere trusselen fra terrorisme og såkalte "røverstater" i et idealisme-perspektiv. Dermed fikk håndteringen av denne utfordringen umiddelbart et sterkt ideologisk preg, der det ble svært lite rom for kompromisser og gråsoner. Det hele ble et spørsmål om "Either you are with us, or you

20 George W. Bush, "President Sworn-In to Second Term", Washington D.C., 20. januar 2005, *The White House President George W. Bush* [online].

21 Rice uttrykte dette bl.a. i en kronikk i *Washington Post*. Her skrev hun bl.a. "Our experience of this new world leads us to conclude that the fundamental character of regimes matters more today than the international distribution of power". Se Condoleezza Rice, "The Promise of Democratic Peace", *Washington Post*, 11. desember 2005.

are with the terrorists”.²² Ivaretagelsen av amerikansk sikkerhet ble dermed det godes kamp mot det onde.

Det idealistiske elementets betydning hos Bush ble ytterligere understreket ved at presidenten åpenbart var av den oppfatning at Vestens grunnverdier om frihet var å anse som Guds gave til menneskeheten.²³ For Bush ble det derfor en selvfølgelighet at alle mennesker, uavhengig av tradisjon, historie, religion eller kultur ønsket seg frihet. Dermed kunne man også basere amerikansk politikk på den tese at alle stater som idag ikke var demokratiske ville bli det. Det hele var kun et spørsmål om tid. Dette grunnsyn skulle i en lengre periode blant annet legge sterke føringer på Bush-administrasjonens politikk overfor Russland og presidentens personlige forhold til Vladimir Putin. Derfor fremstod det også kun som logisk da han i sin andre innsettelsestale uttalte at “... it is the policy of the United States to seek and support the growth of democratic movements and institutions in every nation and culture, with the ultimate goal of ending tyranny in our world”.²⁴

Men selv om idealismeinnslaget var uvanlig stort og tydelig, skal det legges til at innslaget av nyttehensyn og pragmatisme også var til stede. Ikke minst var hensynet til disse forhold ganske dominerende når det gjaldt utformingen av amerikansk politikk i Asia. Her vektla Bush i høyeste grad både hensynet til amerikanske økonomiske interesser og behovet for å underbygge regional maktbalanse. Det ble utvist stor pragmatisme i forholdet til Kina, mens man samtidig utviklet et stadig tettere samarbeid med India og oppgraderte forholdet til Japan.

Gjennomgangen av hovedelementene i Bush-administrasjonens utenriks- og sikkerhetspolitikk avdekker klare likhetspunkter med det jeg foran har definert som ekspansjonistretningen. Dette gjelder således både i syn på virkemiddelpreferanser, graden av egenrådighet, vekt på fysiske maktmidler og et betydelig innslag av idealisme. Ekspansjonistenes ambisjon om internasjonal systemendring er også tydelig til stede. Som antydnet fikk Bush-politikken mot slutten av presidentperioden et større innslag av pragmatisme. Likevel er det rimelig å trekke den slutning at Bush i det store og hele kan sies å ha ført en ekspansjonistpreget utenriks- og sikkerhetspolitikk, men med tilløp til realpolitikk, ikke minst når det gjaldt stormaktspolitikken i Asia.

22 George W. Bush, “Address to a Joint Session of Congress and the American People”, 20. september 2001, *The White House President George W. Bush* [online].

23 I samtaler med Bob Woodward sa Bush bl.a. følgende: “I say that freedom is not America’s gift to the world. Freedom is God’s gift to everybody in the world”. Se Bob Woodward, *Plan of Attack* (New York: Simon & Schuster, 2004), s. 88–89.

24 Bush, “President Sworn-In to Second Term”.

STATUS FOR DE STRUKTURELLE FORUTSETNINGENE

Som vist dannet strukturelt betingede forhold ved den internasjonale situasjonen og ved amerikansk innenrikspolitikk mye av forklaringen til den utenriks- og sikkerhetspolitikk USA førte under Bush. Neste ledd i analysen blir så å undersøke status vedrørende disse forholdene. Med andre ord, jeg skal se på hvilke endringer som eventuelt har funnet sted, eller er på gang, i det handlingsrommet Obama vil måtte arbeide innenfor. Hvor mye av det strukturelle utgangspunktet tenderer i retning av kontinuitet, og hva kan skape åpninger for de endringer i amerikansk sikkerhetspolitikk som Obama måtte ha som intensjon å gjennomføre?

Den relative internasjonale maktfordeling

USAs maktposisjon har vært gjenstand for et utall av analyser. I sin nyeste analyse av de internasjonale trendene slår National Intelligence Council (NIC) fast at USA ikke vil kunne beholde en like dominerende plass som nå, og at det internasjonale systemet vil få et mer multipolart preg i løpet av de neste to tiårene.²⁵ Også de fleste andre analytikerne av internasjonale maktforhold deler dette synet. Likevel er mange av den oppfatning at USA til tross for dette vil fortsette å være den dominerende maktfaktor i internasjonal politikk, og tidligere prediksjoner om amerikanske maktpolitiske nedturer har vist seg ikke å slå til i den grad man har forventet.²⁶ Det skal også legges til at mange av maktanalysene i hovedsak baserer seg på kvantifiserbare størrelser (først og fremst økonomi), mens makt og innflytelse også i betydelig grad er en funksjon av vanskelig målbare faktorer som indre samhold, evne til omstilling, beslutningsevne, appellerende ideologi, institusjonspolitikk og evne til å prege de sakene som til enhver tid dominerer den internasjonale dagsorden. Som jeg skal komme tilbake til, scorer USA vanligvis i større grad enn sine konkurrenter høyt på flere av disse ikke-håndfaste forutsetningene for makt, og mye vil bli gjort for at dette fortsatt skal være tilfellet.²⁷ Til tross for disse innvendingene er det mye som tilsier at

25 Se National Intelligence Council, *Global Trends 2025: A Transformed World*, Washington D.C., november 2008.

26 Mot slutten av 1980-tallet hevdet fremstående maktanalytikere, som Paul Kennedy, med stor overbevisning at USAs maktposisjon stod for fall. Se Paul Kennedy, *The Rise and Fall of the Great Powers* (New York: Random House, 1987). Som kjent var det de andre stormaktene med Sovjetunionen i spissen som fikk sin relative posisjon kraftig svekket.

27 En analyse av USAs maktpotensial som bryter noe med hovedtrenden i debatten finnes bl.a. i Edward Luttwak, "The Declinists, Wrong Again", *American Interest*, november/ desember (2008).

særlig USAs økonomiske posisjon er i ferd med å bli mer utsatt, og at dette i sin tur skaper større usikkerhet omkring supermaktens generelle maktposisjon.²⁸ Men siden maktposisjon bygger på relative størrelser, er det ikke slik at noen konkurrent i løpet av de neste par-tre tiårene vil frata USA lederposisjonen selv på det økonomiske området.

Selv om mange eksperter er av den oppfatning at det internasjonale systemet etter hvert vil få et mer multipolart preg, er det likevel få som trekker i tvil USAs muligheter til i overskuelig fremtid å beholde sin dominerende posisjon på det militære området.²⁹ Svært lite taler for at den eksisterende internasjonale militære maktstruktur vil gjennomgå avgjørende endringer i løpet av Obamas regjeringstid. I så fall er det snarere mer sannsynlig at USAs militære overlegenhet vil bli styrket enn at den blir nevneverdig svekket. Irak-engasjementet har uten tvil vært en stor belastning for det amerikanske forsvaret, og det er åpenbare grenser for hvor store og hvor mange internasjonale engasjement USA makter å påta seg. Behovet for avlastning er betydelig og voksende, selv på dette området. Men det er bred politisk enighet i USA om å opprettholde store forsvarsbevilgninger, og ikke minst er det enighet om å øke styrkenivået for hæren og marinekorpset. Det er således lite som tyder på at det vil skje ting når det gjelder den realtive militære maktfordeling som i seg selv vil virke som et press for endringer i amerikansk sikkerhetspolitikk i den perioden jeg her diskuterer. Fortsatt vil den internasjonale militære maktstruktur gi USA betydelig handlingsrom.

Dette betyr imidlertid ikke at USAs militærmakt kan forventes å danne det samme grunnlag for egenhendig amerikansk opptreden som tilfellet var ved begynnelsen av regjeringstiden til Bush. En ting er behovet for større byrdefordeling, men enda viktigere er det at Irak-krigen med all tydelighet har vist at den amerikanske militærmakten sliter med klare begrensinger som instrument for sikkerhetspolitisk måloppnåelse. Dette blir spesielt tydelig når USA i økende grad stilles overfor nye typer utfordringer som de i Irak og Afghanistan. Den transformasjonsprosessen som ble startet opp for fullt tidlig på 1990-tallet innebar at USAs militære ble tilført ulike former for avansert informasjonsteknologi, noe som gjorde det mulig å tilegne seg full oversikt over et krigsteater, samkjøre de ulike delene av det militære apparat og operere med ekstrem presisjon, selv med avstandsleverte våpen. Mye tyder på at dette forbedret USAs krigføringsevne og

28 For en slik analyse, se Robert A. Pape, "Empire Falls" *National Interest*, januar/februar (2009). Men også Pape åpner for at USA gjennom et smart strategivalg kan endre denne negative maktpolitiske trenden.

29 For en grundig analyse av USAs relative maktposisjon, der spesielt den militære kapabilitet vurderes, se Stephen G. Brooks og William C. Wohlforth, *World Out of Balance. International Relations and The Challenge of American Primacy* (Princeton/Oxford: Princeton University Press, 2008).

reduerte egne tap i gjennomføringen av ordinære krigsoperasjoner.³⁰ Derimot innebar transformasjonen ikke noen tilsvarende forbedring i evnen til håndtere utradisjonelle konflikter. Ikke minst ble det tydelig i nasjonsbyggingsprosesser som USAs militære etter hvert fikk som oppgave å medvirke til både i Irak og i Afghanistan. Noen eksperter hevder med tyngde at teknologiseringen, og den nedbemanning innenfor landsstridskreftene som transformasjonsprosessen ledet til, snarere gjorde USA mindre i stand til denne nye typen bruk av militærmakt enn tilfellet hadde vært før prosessen startet.³¹ I tillegg slet man fra tidligere med betydelige institusjonskulturelle barrierer mot å gi seg i kast med denne typen operasjoner. Det lå på sett og vis under en krigsorganisasjons verdighet å måtte utføre oppdrag som var mer forbundet med politioppgaver og sosialomsorg enn å vinne kriger.³² Det amerikanske forsvaret har gjort betydelig fremskritt på dette området under Irak-krigens gang, og en ny doktrine for gjennomføringen av anti-opprørs bekjempelse har også hatt stor innvirkning på hvordan den amerikanske hæren og marinekorpset ser på seg selv, og hvordan de skal opptre i denne typen oppdrag.³³ Likevel er det liten tvil om at man her har å gjøre med forhold som setter grenser for hva man kan oppnå med militærmakt, og det begrenser på sin måte det fremtidige sikkerhetspolitiske handlingsrom.

Mangel på reelle konkurrenter på hardmaktsområdet bestrides ikke i det internasjonale fagmiljøet, selv om mange, ikke minst blant realistene, hevder at også slik konkurranse høyst sannsynlig vil komme. På grunn av blant annet USAs enorme militære overlegenhet har forsøk på en "hard balansering" av USA foreløpig ikke inntruffet. Men en retning i fagdebatten om disse spørsmål hevder med styrke at en annen form for balansering – såkalt "soft balancing" – allerede er et faktum. Det vil si at flere av de andre stormaktene samordner sin politikk, særlig i internasjonale fora som FN, med det for øye å begrense USAs handlefrihet og mulig måloppnåelse. Håndteringen av Irak-saken i FNs sikkerhetsråd

-
- 30 Resultatet av både luftkrigen mot Jugoslavia om Kosovo i 1999 og den første fasen av Irak-krigen i 2003 indikerer at denne transformasjonen hadde betydelig effekt, selv om det finnes ulike vurderinger av hvor gode caser de er for å måle en slik effekt. Se f.eks. Benjamin S. Lambeth, ed., *NATO's Air War for Kosovo* (Santa Monica: Rand, 2001).
- 31 For et slikt resonnement, se H.R. McMaster, "The Human Element: When Gadgets Becomes Strategy", *World Affairs*, winter (2009).
- 32 For mer om disse institusjonskulturelle forholdene og deres betydning for USAs bruk av militærmakt, se bl.a. Russell F. Weigley, *The American Way of War. A History of United States Military Strategy and Policy* (New York: Macmillan, 1973). Se også Carl H. Builder, *The Masks of War. American Military Styles in Strategy and Analysis* (Baltimore: Johns Hopkins University Press, 1989).
- 33 For mer om den nye tenkningen i den amerikanske hæren og marinekorpset på dette området, se *The U.S. Army/Marine Corps Counterinsurgency Field Manual*. Hovedbidragsytere til utformingen av denne var bl.a. David H. Petraeus, James F. Amos og John A. Nagl. Rapporten finnes i bokform utgitt av University of Chicago Press, Chicago 2007.

forut for krigen i 2003 brukes som det mest konkrete belegg for eksistensen av slike politisk-diplomatiske balansetiltak.³⁴ Andre i debatten avviser denne argumentasjonen og hevder i stedet at Irak-saken kun illustrerer at stormaktene forfølger sine nasjonale interesser, og at det som skjedde ikke var noe organisert tiltak for å motvirke amerikansk dominans men et situasjonsavhengig sammenfall av kinesiske, russiske, franske og tyske interesser.³⁵ Der står debatten, og det synes tvilsomt om det finnes permanente faktorer som har med balanseproblematikk å gjøre, utover de alltid eksisterende stormaktsmotsetningene, som har systemmessige konsekvenser for rammebetingelsene for amerikansk utenriks- og sikkerhetspolitikk. Foreløpig er det således ikke noe innenfor dette aspektet ved den internasjonale maktfordeling som synes å ville påvirke utgangspunktet for amerikansk sikkerhetspolitikk i nevneverdig grad.

En viktig del av grunnlaget for USAs dominerende posisjon i den internasjonale maktstruktur har alltid vært de ikke-håndfaste faktorene jeg nevnte foran, og som Joseph S. Nye Jr. betegner som mykmakt eller kooptiv makt.³⁶ Som jeg har berørt tidligere, dreier det seg her om ulike forhold som gjør USA til en attraktiv samarbeidspartner og til en naturlig agendasetter i internasjonal politikk. Med andre ord alt det som gjør at USA er blitt oppfattet som en godlyntet supermakt som gjør hensyntagen til kollektivets interesser til en naturlig del av sine egne nasjonale interesser. I løpet av de siste fem, seks årene har denne delen av USAs maktgrunnlag blitt åpenbart svekket. Mens terroristangrepene 11. september 2001 skapte en umiddelbar internasjonal sympatibølge for USA, bidro de samme hendelsene til et hamskifte i det amerikanske samfunns syn på seg selv og USAs rolle i verden. Sammen med Bush-administrasjonens offensive grunnsyn banet dette i sin tur veien for en amerikansk utenriks- og sikkerhetspolitikk der ønsket om å være attraktiv i betydelig grad ble erstattet av et ønske om å bli fryktet.³⁷

Grunnprinsippene i “krigen mot terror”, særlig Irak-krigen og den politiske håndtering av den, førte til et endret syn på USA i brede internasjonale kretser. Ikke minst gjaldt dette i opinionen i mange av de landene som er USAs nærmeste venner og allierte. Stemningen i USA er ikke lenger den samme som i

34 For mer om “soft balancing” se bl.a. Robert A. Pape, “Soft Balancing against the United States”, *International Security*, sommer (2005), og Stephen M. Walt, *Taming American Power. The Global Response To U.S. Primacy* (New York: W.W. Norton & Company, 2005).

35 Se her Stephen G. Brooks og William C. Wohlforth, “Hard Times for Soft Balancing”, *International Security*, sommer (2005). Se også Brooks og Wohlforth, *World Out of Balance*.

36 Nye har beskrevet dette i en rekke bøker, se fotnote 4.

37 Mer om dette hamskifte finnes i Melby, *Bush-revolusjonen ...*, op.cit.

etterdønningene etter 11. september, og det er åpenbart at tapet av mykmakt har endret en viktig forutsetning for amerikansk internasjonal makt og innflytelse. Ikke minst har problemene forbundet med krigen i Irak over flere år bidratt til å forsterke de negative holdningene til USA på en slik måte at landets utenrikspolitiske argumentasjon i økende grad falt på stengrunn. Der man ønsket å være fryktet, har Irak-erfaringene hatt den motsatte effekt, og der man tidligere var vel ansett, ble man av samme grunn i økende grad uglesett. Dette har i sin tur hatt den konsekvens at USA i mindre grad enn tidligere har kunne benyttet denne typen virkemidler effektivt for å implementere sin politikk. Dermed kan man slå fast at det finnes et strukturelt basert incitament for å prioritere denne siden av amerikansk utenrikspolitikk. Dette fordi det her åpenbart finnes både et potensial for økt innflytelse, og fordi det å gjenvinne denne typen makt er viktig for å ivareta amerikanske interesser rent generelt. Fremfor alt synes det å eksistere et stort behov for på ny å gjøre amerikansk sikkerhetspolitikk legitim i brede internasjonale kretser.

I sum kan det derfor slås fast at man her definitivt har å gjøre med en strukturelt betinget faktor som ikke bare åpner for, men presser i retning av, endring i amerikansk utenriks- og sikkerhetspolitikk.

Det sikkerhetspolitiske utfordringsbildet

En oversikt over de mest sentrale utfordringene for amerikansk sikkerhetspolitikk vil inneholde følgende:

- å håndtere og redusere trusselen fra internasjonal terrorisme
- å håndtere og begrense spredningen av masseødeleggelsesvåpen
- å sikre USA og dets allierte mot tradisjonell trusler
- å forme det internasjonale sikkerhetspolitiske og maktpolitiske landskapet.

Svært mye taler for at disse faktorene vil fortsette å prege USAs sikkerhetspolitiske utfordringsbilde i lang tid fremover, i alle fall i hele den perioden jeg her diskuterer. Dette innebærer med andre ord at den sikkerhetspolitiske dagsorden i hovedsak er den samme, uavhengig av hvilken person og hvilket parti som har presidentmakten, med de føringer dette vil ha på den nye administrasjonens handlingsrom. Selvsagt vil det forekomme variasjoner i måten ulike administrasjoner vil oppfatte utfordringene på, og dermed også på den innbyrdes prioriteringen mellom utfordringene, men det er begrenset hva man kan gjøre med selve dagsordenkartet. Nye saker, som konsekvensene av verdensøkonomiske problemer, energisikkerhet og de sikkerhetspolitiske sidene ved global oppvarming, vil trenge seg inn på sakskartet, men ingen av de opprinnelige utfordringene kan forventes å bli skjøvet ut. I sum må det etablerte utfordringsbildet derfor

antas å legge sterke føringer i retning av kontinuitet i amerikansk utenriks- og sikkerhetspolitikk.

Nasjonalt særpreg og strategisk kultur

USA er en idépolitisk statsdannelse. Det innebærer at et sett av liberale politiske prinsipper har den samme grunnleggende funksjon for USA som etnisitet, språk og religion har for tradisjonelle nasjonalstater. Dermed vil ønsket om å beskytte disse ideene, og aller helst spre dem mest mulig, inngå som en naturlig del av USAs nasjonale interesser. På grunn av dette vil amerikansk utenriks- og sikkerhetspolitikk, som jeg tidligere har vært inne på, alltid innholde et visst innslag av idealisme. Samtidig er det også slik at hensynet til denne idealistiske komponenten ikke sjelden kommer i konflikt med ivaretagelsen av tradisjonelle nyttehensyn som sikkerhet og økonomiske interesser.³⁸

Et annet viktig aspekt ved amerikansk idealisme har å gjøre med det man ofte betegner som eksepsjonalisme. Noe forenklet dreier dette seg om en amerikansk tradisjon der man ser på seg selv som noe spesielt, og hvor man tillegger seg selv en spesiell forpliktelse til å verne om de ideer USA er fundert på. Dette skaper i sin tur en innebygd ambivalens i sikkerhets- og utenrikspolitikken, der man ofte klemmes mellom på den ene siden et ønske om misjonerende internasjonalisme og på den andre siden et isolasjonistisk preget ønske om å holde verden på armlengdes avstand.³⁹ Det innebærer et ønske om både å være den fremste pådriver for internasjonal normbygging, med de bindinger dette medfører og et ønske om å beskytte seg selv og sine ideer gjennom å gå sine egne veier og operere ut fra hensynet til nasjonal handlefrihet. Uansett så er det selvbilde som eksepsjonalismen gir opphav til en viktig og vedvarende rammebetingelse for hvordan USA vil oppetre overfor omverdenen.

Endringer i det amerikanske selvbildet var en viktig medvirkende årsak til det utenrikspolitiske kursskiftet som ble foretatt etter 11. september 2001. Det kan i utgangspunktet sies å råde en viss usikkerhet om hvorvidt, og eventuelt på hvilken måte, eksepsjonalismen og selvbildefaktoren rommer forhold som kan endre grunnlaget for amerikansk utenriks- og sikkerhetspolitikk i de neste presidentperiodene. Vi har her å gjøre med en viktig forutsetning for utenrikspolitikken som synes å inneholde elementer som trekker så vel i retning av konti-

38 For mer om USA som idépolitisk statsdannelse, og dets implikasjoner, se Svein Melby, *Amerikansk Utenrikspolitikk* (Oslo: TANO, 1995).

39 Det finnes en stor mengde litteratur som tar for seg amerikansk eksepsjonalisme og dens rolle i utformingen av amerikansk utenriks- og sikkerhetspolitikk. Se bl.a. Louis G. Halle, *American Foreign Policy. Theory and Reality* (London: George Allen & Unwin, 1960).

nuitet som endring. Man har således både å gjøre med det tradisjonelle, positive selvbilde med dets innebygde ønske om å være attraktiv og samtidig et nytt sterkt ønske om ikke å la seg utnytte slik man følte at var tilfellet i forbindelse med hendelsene 11. september 2001. Erfaringene fra Irak-krigen og generell krigstrøtthet har uten tvil medført at viljen til fysisk maktbruk har blitt mindre, men likevel har nok 11. september for meget lang tid også fjernet det som måtte finnes av tilløp til idealiserte forestillinger om verdenspolitikken. Selvbildefaktorens rolle som viktig grunnlag for ekspansjonisme har med andre ord tapt seg i betydning, men noen pendelsvingning tilbake til det tidligere idealiserte bilde av USA som “the city upon the hill” er heller ikke sannsynlig. I sum er det mye som tilsier at terrorangrepene, og blant annet Irak-krigen, har bidratt til å sementere et nytt og nøkternt amerikansk selvbilde preget av en balanse mellom fortsatt tro på egne verdier og økt innsikt i hvordan USA oppfattes av resten av verden. Dette setter også sitt preg på amerikansk debatt og synes å styrke det strukturelle grunnlaget for en pragmatisk innrettet utenriks- og sikkerhetspolitikk.

Et annet nasjonalt særpreg som har betydning for det vi kan betrakte som amerikansk strategisk kultur, dreier seg om tilbøyeligheten til å vurdere utfordringer og problemer ut fra et tap- og vinningsperspektiv. Uavgjort som resultat er ikke i tråd med amerikansk nasjonalt lynne. Og som en konsekvens av dette har man ofte en sterk aversjon mot uavklarte situasjoner. Å avfinne seg med at man må leve med et problem eller en utfordring er i strid med amerikansk strategisk kultur på samme vis som langdryge, kostnadskrevende internasjonale militære engasjement er det. I sum snakker man her om forhold som stort sett alltid vil ha betydning for hvordan USA vil opptre i rollen som dominerende verdensmakt, forhold som på sin måte gjør at USA aldri på noen effektiv måte kan innta rollen som tradisjonell imperiemakt.⁴⁰ Rent konkret er dette nasjonale særtrekk av spesiell betydning for bruken og varigheten av internasjonale militære engasjement som de man nå har i Irak og Afghanistan. Det kan være grunn til å anta at de vil ha spesiell relevans for for varigheten av det militære engasjement i Afghanistan, siden dette militære engasjementet kommer i forlengelsen av en upopulær krig i Irak, som nå antas å gå mot slutten.

Som det skulle fremgå av dette, ligger noen av de strukturelle forutsetningene for amerikansk sikkerhetspolitikk enten fast, eller er kun marginalt endret, siden kursomleggingen i 2001. Dette gjelder primært utfordringsbildet og den

40 Det skal her understrekes at det er betydelig uenighet i fagdebatten om plasseringen av USA i forhold til begrepet imperiemakt. Noen, som Andrew J. Bacevich, mener at USA i høyeste grad fungerer som en slik makt. Se bl.a. Andrew J. Bacevich, *American Empire. The Realities & Consequences of U.S. Diplomacy* (Cambridge: Harvard University Press, 2002).

relative, internasjonale militære maktfordeling. Derimot har andre viktige rammebetingelser, som USAs generelle maktposisjon og indrepolitiske forhold, blitt til dels betydelig endret. Med andre ord har man å gjøre med strukturelle betingelser som begrenser endringspotensialet mens andre betingelser både skaper åpninger for, og endog presser i retning av en endret utenriks- og sikkerhetspolitisk kurs.

OBAMAS INTENSJONER

Så langt om arven fra Bush og situasjonen med hensyn til de strukturelle rammebetingelsene. For å få på plass det siste helt avgjørende premiss for å finne ut hvilken hovedkurs man kan forvente at den nye administrasjonen vil anlegge, skal jeg gi en kortfattet oversikt over hva som synes å være Obamas intensjoner på det utenriks- og sikkerhetspolitiske området. Gjennomgangen vil i hovedsak bli organisert rundt den samme oppdelingen som ble benyttet for å beskrive Bush-administrasjonens politikk. Først skal jeg imidlertid si litt kort om det man kan betrakte som Obamas generelle vurdering av den internasjonale situasjon og hvordan den skiller seg fra den Bush la til grunn. Fremstillingen vil også bli supplert med noen faktorer knyttet til personen Obama.

Obamas verdensbilde

Som vist baserte Bush mye av sin politikk på den betraktning at verdenspolitikken var dominert av konflikter, og i særlig grad av en overordnet konflikt mellom den vestlige sivilisasjonen og radikale islamske grupperinger som benyttet terror som metode. Som beskrevet foran bygde Bush i sin grunntilnærming på synet at denne konflikten var av samme eksistensielle art som den USA og Vesten hadde befunnet seg i med Sovjetunionen under den kalde krigen. Den ble altså oppfattet som både en sikkerhetspolitisk konflikt og en strid mellom uforenlige ideologier. Derfor ble en sterkt ideologisert måte å betrakte verden på et viktig kjennetegn ved Bush og hans politikk. Og i en ideologisert verdensoppfatning er det ofte lite rom for mellomposisjoner. Det hele tar lett form av et svart-hvitt bilde, der andre aktører enten er venn eller fiende. Sorteringen har dessuten ofte preg av permanens, det vil si at man antar at det er de samme aktørene som hele tiden befinner seg på den ene eller andre siden. Det blir lite rom for den mulighet at sammenhengene i internasjonal politikk er komplekse, og at de forskjellige aktørene kan bevege seg fra den ene siden til den andre avhengig av hvilke situasjoner, problemer og utfordringer man stilles overfor. Med andre ord baserte Bush sin politikk på et enkelt og konfliktdominert verdensbilde der håndteringen av store deler av den sikkerhetspolitiske agenda måtte organiseres ut fra hensynet til den overordnede ideologiske konflikt.

Svært mye tilsier at Obama starter ut med et ganske annet grunnsyn når det gjelder den internasjonale situasjonen. Han vil for det første operere ut fra et verdensbilde som er preget av så vel konflikter og motsetninger som av fellesinteresser og samarbeidsmuligheter. Det er ingen tvil om at også Obama anser at verdenspolitikken er full av sikkerhetspolitiske utfordringer og trusler, og at interessemotsetninger av ulike slag vil utgjøre viktige referanserammer

for amerikansk politikk. Men samtidig synes det klart at Obama i langt større grad enn Bush vil vektlegge slike ting som eksempelvis global oppvarming – utfordringer som bare kan håndteres gjennom felles anstrengelser og som dermed også rommer et potensial for bredt internasjonalt samarbeid. Med andre ord er i utgangspunktet noe mer optimistisk syn på verdenssituasjonen enn det Bush har arbeidet ut fra.

Men enda viktigere er det at Obama synes å starte ut fra den vurdering at både verdenspolitikkenes ulike utfordringer og mulighetene for samarbeid representerer en kompleks materie. Samtidig er han også klar over at USAs relative maktposisjon i dette systemet er under økende press. Alt dette innebærer at USA, for å ivareta sine interesser, i stadig større grad vil tvinges til å måtte behandle verdenspolitikken med en kjølig analyserende tilnærming og en raffinert global strategi. For Obama synes dette å fremstå som helt nødvendige grep om USA skal ha muligheter til å bevare sin internasjonale makt og innflytelse. USA har ikke lenger råd til å la ideologiske forutsetninger innta en slik fremskutt plass som tilfellet var under Bush. Obama vil ha mange av de samme mål som Bush, når det eksempelvis gjelder bekjempelse av internasjonal terrorisme, men han vil være langt mer åpen for det syn at de ulike terrororganisasjonene bør vurderes individuelt og ikke automatisk “skjæres over én kam”.⁴¹

Forskjellen mellom Bush og Obama i deres vurdering av hvordan man skal forholde seg til regimet i Iran kan fungere som en god illustrasjon på dette. Som kjent har Obama sagt seg villig til, under gitt forutsetninger, å innlede en direkte dialog med styret i Teheran.⁴² Dette viser at Obama både er åpen for å bruke denne typen samtaler som utenrikspolitisk instrument og at han også vurderer hver enkelt aktør i internasjonal politikk individuelt. Da Bush i etterdønningene av terrorangrepene 11. september 2001, og i oppstarten til krigen mot Taliban, faktisk hadde informasjon om at det eksisterte en åpning for en tilnærming til Iran, benyttet han ikke denne muligheten. Ut fra hans ideologiserte perspektiv fremstod Iran som en del av en enhetlig, radikal muslimsk fiende til USA. Iran befant seg per definisjon på gal side i terrorkrigen og måtte behandles deret-

41 Noen hevder at nettopp Obamas vektlegging av en analytisk, ikke ideologisk, tilnærming utgjør den viktigste forskjellen mellom Obama og Bush. Se Gideon Rose, “Why The Election Mattered”, *Newsweek*, 31. desember 2008.

42 I en pressekonferanse i Det hvite hus 9. februar unnlot president Obama å gjenta de vanlige betingelsene for eventuelle samtaler med Iran. I stedet vektla han muligheten for å finne temaer som kunne brukes som utgangspunkt for en dialog. Barack Obama, “Press Conference by the President” *The White House President Barack Obama* [online]. Invitasjonen til en dialog om forholdet til Iran ble bragt et langt skritt videre gjennom presidentens video som Det hvite hus sendte ut 20. mars, se Barack Obama, “A New Year, A New Beginning”, Det hvite hus, 20. mars 2009, *The White House President Barack Obama* [online].

ter. Derfor var han verken villig eller i stand til å utnytte den muligheten som oppstod. I stedet erklærte han kun få måneder senere at Iran var en del av “the axis of evil”.⁴³ Muligens lot Bush her, på grunn av sitt ideologiserte grunnsyn, en viktig sjanse gå fra seg for å hindre Irans eventuelle utvikling av kjernefysiske våpen. For denne mulige åpningen fant sted på et tidspunkt da beslutningene om Irak-krigen ennå ikke var fattet, og der USA derfor opererte ut fra langt mer fordelaktige politisk-diplomatiske forutsetninger enn tilfellet ble etter at man hadde kjørt seg fast i Irak. David E. Sanger antyder også at Bush kanskje lot en enda bedre mulighet til å komme i innspill med myndighetene i Iran gå fra seg i sammenheng med avslutningene av de regulære kampene i Irak i begynnelsen av mai 2003.⁴⁴

Obama ser også ut til å bygge på en erkjennelse av at ulike aktører har interesser som gjør at de, avhengig av tema og situasjon, skifter side i den internasjonale debatten. Dette innebærer at man i utformingen av USAs globale strategi også med fordel bør innarbeide betydelig fleksibilitet i forholdet til en rekke andre stater. Skal man oppnå optimalisert anvendelse av USAs ulike makt-kapabiliteter er man derfor nødt til å myke opp fastlåste mønstre. Og selv om også Obamas verdensbilde må antas å være preget av blant annet tiltagende interessemotsetninger mellom stormaktene, vil han også her forventes å foreta en ganske kjølig avveining mellom behovet for fasthet og mulighetene for å spille på fellesinteresser. I sum kan man således regne med at Obama ønsker å innta en mer fleksibel grunnholdning enn sin forgjenger. Og ikke minst vil han ha som intensjon å bygge på en mer balansert vurdering av så vel mulighetene for konfrontasjoner som utsiktene til et foretningmessig forhold, ja endog samarbeid, med stater som i utgangspunktet er fiendtlig innstilt til USA.

Obamas verdensbilde er i stor grad et resultat av presidentens analyserende tilnærming til de rådende strukturer i det internasjonale systemet. Men det er heller ingen tvil om at Obamas vurdering og oppfatning har sammenheng med andre sider ved hans person. Som en av svært få amerikanske toppolitikere har han en etnisk bakgrunn, oppvekst og utdanning som gir han en ganske unik innsikt i hvordan andre, som ofte befinner seg som mottakere av amerikansk politikk, oppfatter USA. Oppfatninger som ikke sjelden er ganske annerledes enn det amerikanske politikere har som intensjon med sin politikk, eller hvordan de tror at amerikansk politikk blir oppfattet. Dette har gitt Obama en ganske spesiell evne til å forstå, og ta med i sin egen analyse, hvordan andre aktører

43 Mer om hvordan Bush av ideologiske grunner ikke utnyttet denne muligheten til å bevege forholdet til Iran, se Sanger, *Inheritance* op.cit.

44 Ibid.

resonnerer. Ut fra dette blir det bare logisk at Obama opererer med et komplekst verdensbilde der relasjoner kan være omskiftende, og at USA for å nå sine mål i større grad enn tidligere må utnytte evnen til å lytte og forstå andre. USA må i tiden fremover rett og slett evne å ligge “et sjakktrekk” foran sine hovedkonkurrenter.⁴⁵

Obamas syn på makt og amerikansk ambisjonsnivå

Selv om Obama i likhet med Bush vil ha som hovedmål å ivareta, og helst styrke, USAs relative internasjonale maktposisjon, representerer han en ganske annen maktpolitisk grunntilnærming enn sin forgjenger. Jeg skal straks vise hvordan dette rent konkret kommer til uttrykk, men jeg vil først dvele ved en viktig side ved selve måten å tenke på. Dette fordi man her rører ved noe som ventelig vil ha store implikasjoner for den utenriks- og sikkerhetspolitiske kursen som den nye administrasjonen vil forsøke å følge. Ikke minst dreier dette seg om ting som har direkte betydning for avveiningen mellom bruk av fysiske maktmidler og diplomati, og som dermed vil være av stor betydning for Obama-administrasjonens måte å håndtere for eksempel kriser på.

Gjentatte ganger har Obama således understreket at hans kritikk av beslutningen om å gå til krig mot Saddam Hussein i 2003 ikke bare dreier seg om denne beslutningen, men vel så mye er et angrep på det tenkesett som krigsbeslutningen var basert på.⁴⁶ Obama går dermed i rette med ett av hovedelementene i Bush og ekspansjonistenes tenkesett for hvordan man oppnår makt og innflytelse. Det Obama sikter til er Bush-administrasjonens innebygde redsel for å signalisere svakhet ved å anlegge et reaksjonsmønster som kunne få omverdenen til å trekke konklusjonen at det eksisterte et sprik mellom USAs maktkapabiliteter og landets vilje til å benytte dem. Som jeg har beskrevet foran var det nettopp et slikt gap mellom evne og vilje som ekspansjonistene mente i alt for stor grad hadde fått lov til å prege amerikansk håndtering av terrorangrepene på 1990-tallet, og som de derfor også mente var en av hovedårsakene til hendelsene 11. september 2001. Stilt overfor terrorangrepet 11. september førte dette fokuset på handling til en reaksjon preget av rask og omfattende bruk av militærmakt. Denne tenkemåten ble ytterligere forsterket gjennom presidentens tilbøyelighet til å mene at det minste tegn på intern uenighet om politikken vil

45 For en utførlig beskrivelse av Obamas bakgrunn, og hvordan dette har betydning for hans verdensbilde, se hans egen bok, *Dreams From My Father. A Story of Race and Inheritance* (New York: Crown Publishers, 1995).

46 I bl.a. debatten med Hillary Clinton i Hollywood 31. januar 2008 uttalte Obama således følgende: “I don’t want to just end the war, but I want to end the mindset that got us into war in the first place”, se CNN, “Transcript of Thursday’s Democratic presidential debate”, *Election Center*, 31. januar 2008 [online].

skape usikkerhet og signalisere manglende besluttosomhet.⁴⁷ Handlingsvilje og skråsikkerhet, ja endog stahet, ble på dette viset opphøyet til sentrale forutsetninger for amerikansk makt og innflytelse. Alt dette utgjør sentrale faktorer for å forstå blant annet Bush-administrasjonens Irak-politikk og motviljen mot samtaler med fiendtlig innstilte stater. Å komme bort fra denne måten å tenke på er derfor nødvendig ifølge Obamas tilnærming. Og man rører her definitivt ved én av de prinsipielt viktigste forskjellene mellom Obama og Bush.⁴⁸

Det er flere grunner til at Obama vil bygge sin politikk på et annet syn på oppnåelsen av makt og innflytelse enn Bush, og at dette i sin tur peker i retning av et annet sikkerhetspolitisk reaksjonsmønster enn det Bush var eksponent for i etterkant av 11. september 2001. For det første oppfattes det amerikanske reaksjonsmønsteret i etterkant av terrorangrepene som en handlingsmessig tvangstrøye. Man tvinges hele tiden til å vise fysisk styrke for å unngå at andre kan tro at man er svak og ubesluttosom. Slik tenkning oppfattes å lede til en refleksiv politikk der analysen av den bestemte situasjon man skal reagere på blir av underordnet betydning. Dette kan i sin tur lett føre til overreaksjon og et like galt sprik mellom utfordring og handlingsmønster som det man søker å unngå, riktignok da med motsatt fortegn. Samtidig anses det også å være en åpenbar risiko for at man gjennom en slik rigid opptreden ikke tar tilstrekkelig hensyn til de langsiktigste virkningene et slikt reaksjonsmønster vil kunne ha for ivaretagelsen av de overordnede amerikanske interesser. Et slikt tenkesett vil derfor føre til en politikk som mangler den fleksibilitet som ofte er helt nødvendig for å foreta mest mulige måloptimale handlingsvalg. Frykten for å fremstå som svak hindrer med andre ord en effektiv utnyttelse av bredden i USAs maktkapabiliteter. Man snevrer, ofte unødig, inn sine opsjoner, og svekker på det viset USAs maktposisjon over tid.⁴⁹

I tillegg innebærer denne måten å tenke på, og det reaksjonsmønster den leder frem til, en åpenbar risiko for å fremprovosere unødig aggressive motreaksjoner hos andre. Muligens er det ikke noen sammenheng mellom Irans kjernefysiske programmer og USAs krig mot Saddam Husseins Irak. Men siden Bush-administrasjonens intensjon primært var regimeskifte, og Irak ble ansett som kun første etappe i denne sammenheng, er det ganske nærliggende å hevde at

47 For mer om vekten Bush legger på å unngå å vise tvil, se bl.a. Woodward, *Plan of Attack*.

48 For mer om Obamas tenkning om dette, se Johannes Rø, "Barack Obama – Omstendighetenes fange eller verdensånd til hest", *Internasjonal Politikk*, nr. 2-3, 2008.

49 Mer om et slikt resonnement, se Sanger, *Inheritance*, op.cit.

Bush-administrasjonens reaksjonsmønster etter 11. september snarere påskyndet enn satte ned farten i Irans planer på dette området.⁵⁰

For det andre vil Obama bort fra tenkemåten til Bush fordi han mener at dette fører til det han betegner som en fryktbasert politikk. Det vil si en politikk som primært er fundert i en kontinuerlig angst for å bli utsatt for nye terrorangrep, noe som i sin tur gjør at frykten overstyrer rasjonell håndtering av denne og andre trusler. En slik politikk svekker etter Obamas syn ikke bare USAs generelle maktposisjon, men reduserer også landets muligheter til effektivt å kunne håndtere flere av de sikkerhetspolitiske utfordringer man står overfor, ikke minst bekjempelsen av internasjonale terrorisme. For ved å opptre som ekstremt redd for sin sikkerhet blir man ikke bare unødig offensiv i sin tenkning og i sitt handlingsmønster, men man har også en klar tendens til å overvurdere styrken hos de utfordrerne man står overfor. Når Bush gjennomgående sammenlignet Al Qaida med Sovjetunionen og Nazi-Tyskland var dette nettopp utslag av denne fryktbaserte tankegangen. Og et slikt resonnement bidrar kun til å styrke posisjonen til disse grupperingene, både i egne og andres øyne, noe som indirekte svekker USAs posisjon og mulighetene til å gjøre noe med dem.⁵¹

For å komme bort fra det tenkesett som Bush representerte er det derfor nødvendig å endre viktige forestillinger og persepsjoner om amerikansk makt. Uten at det finnes noen fasit på hvem som historisk sett har rett av Bush og Obama, kan man slå fast at man her har å gjøre med to fundamentalt ulike resonnementer omkring hvordan USA skal håndtere sikkerhetspolitiske utfordringer og samtidig verne om sin internasjonale maktposisjon.⁵² Man har således her å gjøre med et svært viktig skille i utenriks- og sikkerhetspolitisk grunntilnærming mellom den forrige og den nye administrasjonen.

Som jeg har beskrevet foran, nedjusterte Bush-administrasjonen under de siste par årene sitt maktpolitiske ambisjonsnivå. De tidligere henvisningene til amerikansk dominans og mulighetene for et nytt stormaktssystem ble således skjøvet i bakgrunnen. Det er god grunn til å anta at Obama vil bygge sin utenriks- og sikkerhetspolitikk på et mer moderat ambisjonsnivå når det gjelder USAs egen maktposisjon, og at han ikke vil gjenta Bush-erklæring fra 2002 om

50 Ibid.

51 Ibid.

52 Om Obama og hans vurdering av Bush-politikken som en fryktbasert politikk se bl.a. hans tale i Des Moines, Iowa, 18. desember 2007. Her sa han bl.a. følgende: "... That is the experience that I will bring to the office. Not the mindset of fear that we have been fed since 9/11 - fear of looking weak; fear of new challenges; fear of the unknown. But rather hope that this moment of challenge can become a dawn of new opportunity, and the conviction to seize this opportunity", se "Remarks of Senator Barack Obama: Foreign Policy Forum", *Organizing for America* [online].

amerikansk dominans. Tvert om er det grunn til å anta at Obama er av den oppfatning at USA snarere må sikte seg inn på å beholde sin maktposisjon enn å forsøke å ekspandere den. Dette til forskjell fra Bush som altså opprinnelig arbeidet ut fra den grunntese at USAs maktposisjon ikke bare var sterk, men at den også kunne styrkes ytterligere. Obama vil likevel ikke legge listen for amerikansk internasjonal innflytelse lavere enn det Bush gjorde i siste del av sin presidentperiode. For på flere felter kan man meget vel komme til å oppleve at den nye administrasjonen sikter høyere og vil sette seg mer ergjærrige mål enn sin forgjenger. Ikke minst gjelder dette i spørsmål om internasjonale miljøproblemer. Dette både på grunn av sakens betydning, men også fordi amerikanske initiativer på dette feltet trolig anses som en svært fornuftig strategi i bestrebelsene på å gjenvinne internasjonalt renommé.⁵³

Bush-administrasjonen opererte således ut fra et ambisjonsnivå og et syn på USAs relative maktposisjon som klart trakk i retning av en offensiv utenrikspolitikk. Til sammenligning indikerer Obamas syn på tendensene i den maktpolitiske utvikling, og hans ønske om fortsatt sterk amerikansk innflytelse, en kalkulerende og subtil strategi. Obama må rett og slett formulere en strategi som gjør det mulig for USA å øke sin innflytelse i en situasjon der man antar at USAs relative internasjonal maktposisjon kommer under et stadig økende press. Dette kan tyde på at Obama sikter på å bevege seg i retning av en utenrikspolitisk profil illustrert ved tidligere president Theodore Roosevelt berømte uttrykk: “speak softly and carry a big stick”⁵⁴ I den grad maktpolitiske betraktninger vil fremme forekomsten av offensive elementer i Obamas utenriks- og sikkerhetspolitikk, forventes de primært å komme til uttrykk i form av større innsats innen mykmaktsområdet. Obama har lenge argumentert med at det fremfor alt er på dette området at USA har tapt mest makt under Bush, og at her ligger det største potensialet for å gjenvinne makt og innflytelse. Ifølge Obama har USA under Bush stilt seg så galt på dette området at terroristene snarere har klart å definere USA enn at USA har kunne definere terroristene.⁵⁵ Dessuten kan det legges til at satsing på å gjenvinne mykmakt også er en billig opsjon i forhold til å styrke USAs harde maktkapabiliteter ytterligere.

53 Artikkelen om utenrikspolitikk som Obama skrev for *Foreign Affairs* gjennomsyres av intensjonen om et høyt internasjonalt engasjementsnivå og store ambisjoner. Se Barack Obama, “Renewing American Leadership”, *Foreign Affairs*, juli/ august (2007) op.cit. Se også Fred Hiatt, “Stay-the-Course Plus”, *Washington Post*, 4. juni 2007.

54 For denne og andre sitater fra Theodore Roosevelt, se bl.a. nettstedet *Theodore Roosevelt Association* [online].

55 For mer om dette resonnementet, se Obamas tale, “The War we Need To Win”, The Wilson Center i Washington D.C., 1. august 2007, *Council on Foreign Relations* [online].

I tillegg sliter USA etter Obamas oppfatning med tre andre forhold som gjør grunnlaget for landets maktposisjon usikker. Det gjelder et sprik mellom USAs militære forpliktelser og landets økonomiske fundament, altfor stor avhengighet av energiimport og innenrikspolitisk uenighet om utenrikspolitikken. Alt dette svekker USAs internasjonale handlekraft.⁵⁶ Ut fra en slik vurdering er det ikke nok å bevare USAs militære overlegenhet, landet må aktivt gå løs på disse svakhetene for å verne best mulig om landets relative internasjonale maktposisjon. Men selv om Obama bygger på en mer moderat analyse av USAs maktposisjon betyr dette altså ikke at hans utenrikspolitikk vil være mindre aktiv, trolig tvert om. Men aktiviteten vil i økende grad bli å finne på andre arenaer, og ta andre former, enn det man så under Bush. Jeg skal nå beskrive litt nærmere hva vi kan forvente i så måte.

Den sikkerhetspolitiske dagsorden

Innholdet på den amerikanske sikkerhetspolitiske dagsorden er i stor grad uavhengig av hvem som bekler presidentembetet. Svært mye av det som har dominert under Bush vil derfor også dominere under Obama, med de begrensninger dette innebærer med hensyn til muligheten for endring. I likhet med Bush må håndteringen av internasjonal terrorisme, spredningen av masseødeleggelsesvåpen, såkalte røverstater og tradisjonelle stormaktsrelaterte saker forventes å stå sentralt også på Obamas sikkerhetspolitiske agenda.

Selv om de gamle agendapunktene fortsatt vil være på plass, er det ut fra det verdensbilde jeg beskrev foran likevel grunn til å regne med at Obama-administrasjonen vil forsøke å benytte en noe annen prioriteringsliste. Andre typer utfordringer vil i en viss grad vil supplere agendalisten, ja endog bli side-stilt med de eksisterende punktene. Og som jeg skal komme tilbake til, tyder mye på at Obama vil anlegge en noe annen analyse av utfordringenes innhold og karakter, noe som øker sannsynligheten for at det også utformes en annen politikk for å møte disse utfordringene. Når det gjelder selve agendaen vil trolig slike saker som global oppvarming og fattigdomsbekjempelse få en mer sentral plass også i sikkerhetspolitisk sammenheng enn tilfellet var under Bush. Her skal det dog legges til at amerikansk økonomisk bistand til fattige land økte betydelig under Bush.

Videre er det mye som tilsier at Obama vil foreta en nedjustering av terrortrusselen, slik at dette agendapunkt ikke vil være på langt nær så dominant

56 Obama berørte disse forholdene i mange av sine taler under valgkampen. Han kommer også inn på dem i sin bok, *The Audacity of Hope*, (New York: Crown Publishers, 2006).

som hos Bush. Endringen i vurderingen av terrortrusselen er nært knyttet til det avvikende syn på makt og maktens forutsetninger som Obama representerer, sammenlignet med Bush. En viktig del av Obamas kritikk av Bush går jo nettopp ut på at man, gjennom å sidestille terrortrusselen med den tidligere trusselen fra Sovjetunion og Nazi-Tyskland, har gjort terrortrusselen til en omfattende og eksistensiell trussel som det saklig sett ikke er grunnlag for.⁵⁷ Dette har gjort Al Qaida til en større maktfaktor enn den behøvde å være, og denne vurderingen har samtidig svekket USAs egen relative maktposisjon. Å korrigere dette trusselbildet, slik at utfordringen prioriteres riktig i forhold til alle de andre utfordringene og problemene som USA stilles overfor, må derfor forventes å bli gjort til en viktig oppgave av den nye administrasjonen. Med andre ord er det all grunn til å forvente at terrortrusselen under Obama fortsatt blir kategorisert som en svært viktig utfordring, men at den likevel blir sidestilt med flere av de andre punktene på USAs sikkerhetspolitiske sakskart. Videre kan det legges til at Obama allerede i sin første uke som president foretok noen viktige prinsippendringer når det gjelder amerikansk anti-terrorismepolitikk. Fangeleiren på Guantanamo skal legges ned innen ett år, tortur skal ikke forekomme, CIA-fengsler i andre land skal avvikles samt at amerikansk lov skal anvendes fullt ut overfor de som tas til fange. Dette representerer viktige endringer av politikken på dette området, samtidig som det også er viktig for å bedre USAs internasjonale renommé.⁵⁸

Ut fra Obamas strategiske avveininger er det sentrale frontavsnittet i kampen mot internasjonal terrorisme ikke å finne i Irak, men i Afghanistan/Pakistan. Det ligger altså i kortene at sistnevnte region, og amerikansk innsats der, vil bli oppjustert av Obama.⁵⁹ Samtidig prioriteres engasjementet i Irak ned, slik at amerikanske kampstyrker kan trekkes helt ut. I valgkampen hevdet Obama at kampstyrkene skulle ut av Irak i løpet av 16 måneder etter at han hadde tatt over som president. I prinsippet ble denne intensjonen gjentatt av den nye presidenten i et møte med den amerikanske militære ledelsen i Irak rett etter maktovertakelsen 20. januar 2009. I en tale 27. februar annonserte presidenten at tilbaketrekningen av kampstyrkene fra Irak ville bli søkt gjennomført ved

57 Det kan her legges til at også ledende fagfolk anførte samme kritikk av Bush og hans vurdering av terrortrusselen, ikke minst bruken av begrepet "war on terror" Se f.eks. Michael Howard, "What's in a Name? How to Fight Terrorism", *Foreign Affairs*, januar/februar (2002).

58 For flere detaljer om disse vedtakene av president Obama, se Det hvite hus, "Executive orders", *The White House President Obama* [online].

59 Dette synspunkt er ofte blitt gjentatt av Obama, se bl.a. hans "Renewing American Leadership", op.cit.

utgangen av august 2010.⁶⁰ Likevel er det en utbredt oppfatning at Obama ikke vil foreta noen raskere tilbaketrekning fra Irak enn det som er forsvarlig ut fra ivaretagelsen av stabiliteten i Irak og hensynet til USAs interesser i regionen.⁶¹ Uansett vil en viss amerikansk militær styrke bli stående i Irak utover de 16 månedene.⁶²

Det er imidlertid ikke bare ut fra et hensyn til håndteringen av terrorproblemet at Obama vil foreta en omprioritering mellom Irak og Afghanistan/Pakistan. Det henger også sammen med den grunnvurdering at Irak-engasjementet representerer en storstrategisk feilprioritering som har svekket USAs generelle internasjonale posisjon, og at dette militære engasjement vil fortsette å utgjøre en viktig maktpolitisk minusfaktor for USA inntil det er på et tilstrekkelig lavt nivå. Samtidig har Irak-krigen og dens etterdønninger ifølge Obama åpenbart styrket Irans maktposisjon i Gulf-området med de betydelige sikkerhetspolitiske konsekvenser dette har.⁶³

Mye tyder på at Obama vurderer det slik at Irak-engasjementet, på samme måten som fangebehandlingen, representerer et avgjørende hinder for USAs muligheter til å gjenvinne det han betegner som "moral high ground" i internasjonal politikk. Det å få ryddet disse sakene vekk fra toppen av sakskartet anses som en form for inngangsbillett for på nytt å kunne benytte amerikansk "soft power" på en effektiv måte. Oppnåelsen av dette oppfattes altså som en helt nødvendig forutsetning for at USA skal kunne klare å forsvare sin relative maktposisjon i en situasjon der denne blir satt under et stadig større press.

Å få Irak lenger ned på prioriteringslisten anses av Obama som spesielt viktig for å gi USA en mer fleksibel posisjon i Midtøsten, og ikke minst sørge for å bedre USAs muligheter til å øve innflytelse på Iran. En del tyder på at den nye amerikanske administrasjonen vil forsøke å kombinere nedbyggingen av engasjementet i Irak med en ny tilnærming til den sikkerhetspolitiske situasjonen i

60 For mer om den tilbaketrekningsplan som Obama la frem til denne talen, se Anne E. Kornblut og William Branigin, "Obama Announces U.S. Troop Withdrawal in Iraq", *Washington Post*, 27. februar 2009.

61 Selv om utviklingen i Irak synes å gå i riktig retning sett med amerikanske øyne, finnes det fremtredende eksperter som fortsatt advarer mot å tro at USAs Irak-engasjement går mot slutten. For en slik analyse, se Thomas E. Ricks, "The War in Iraq isn't over. The main events may not even have happened yet", *Washington Post*, 15. februar 2009. Ricks har også skrevet en bok om samme tema med tittelen *The Gamble: General David Petraeus and the American Military Adventure in Iraq, 2006–2008* (New York: The Penguin Press, 2009).

62 Se Michael D. Shear, "Obama Starts Reversing Bush Policies", *Washington Post*, 22. januar 2009.

63 For mer om Obamas vurdering av de storstrategiske konsekvensene av Irak-engasjementet, se bl.a. hans tale "The World Beyond Iraq", Fayetteville, North Carolina, 19. mars 2008, *RealClearPolitics* [online].

hele regionen. Forholdet til Iran kan meget vel bli nøkkelen til å forsøke å løse en rekke av de viktigste sikkerhetspolitiske utfordringer som USA står overfor. I tillegg til å stabilisere Irak gjelder dette ikke bare håndteringen av Irans kjernefysiske programmer, men også Israel-Palestinaspørsmålet og utfordringene i Afghanistan/Pakistan. Men skal man kunne øve det nødvendige diplomatiske trykk på Iran, må USA operere ut fra en helt annen styrkeposisjon enn tilfellet nå er. En viss militær nedbygging i Irak anses derfor av Obama som et nødvendig skritt på veien til å skaffe seg en slik posisjon overfor regimet i Teheran. Obama ønsker åpenbart også å nærme seg de regionale utfordringene ut fra et helhetlig tenkesett, der de ulike komponentene analyseres ut fra et overordnet amerikansk interesseperspektiv.⁶⁴ Selv om Obama i likhet med sine forgjengere ikke uttaler dette direkte, er det ingen tvil om at også han må forventes å handle ut fra hva han mener best styrker USAs generelle maktposisjon i regionen. En sterk amerikansk innflytelse i denne regionen anses også av Obama som avgjørende for USAs evne til å øve nødvendig innflytelse på den storpolitiske utvikling på det eurasiske kontinent.⁶⁵

Ut fra en slik interessepolitisk tenkemåte ville det heller ikke overraske om spørsmålsstillinger i denne regionen blir søkt løst blant annet gjennom å kople dem til andre typer saker i andre regioner. Slik sett skal det ikke utelukkes at Obama eksempelvis kan kople håndteringen av Irans kjernefysiske programmer til USAs forhold til Russland. Kanskje kan han oppnå russisk medvirkning til tøffe sanksjoner og politisk press mot Iran gjennom et løfte om å begrense utvidelsen av Nato eller utviklingen av USAs rakettforsvar i Europa.⁶⁶ En slik

64 At det er slik Obama tenker, kom bl.a. frem i et lengre samtale han hadde med redaksjonen i *Washington Post* rett før han tiltrådte som president. Her sa han bl.a. følgende: “We have to end an approach that sees all the various problems in the Middle East as discrete, you know, so that we have got an Afghanistan policy and we have got a Pakistan policy, and the Pakistan and Afghanistan policies aren’t integrated, or we have got an Iran policy, and an Iraq policy, and a Syria policy, and they are all off in different directions. I think one of the principles that we’ll be operating under is that these things are very much related and that if we have got an integrated approach, we’re going to be more effective”. For mer om Obamas samtale i *Washington Post*, se *Washington Post*, “Obama Pledges Entitlement Reform”, *Washington Post*, 16. januar 2009 [online].

65 For en fin innføring i slik amerikansk storstrategisk tenkning, se Zbigniew Brzezinski, *The Grand Chessboard: American Primacy and Its Geostrategic Imperatives* (New York: Basic Books, 1997).

66 For mer om en slik kopling, se bl.a. Robert A. Pape, “Empire Falls”, *The National Interest*, januar/februar (2009).

eventualitet antydes også av en representant for den sikkerhetspolitiske staben til Obama.⁶⁷

Men skal Obama kunne benytte avviklingen av Irak-engasjementet til å styrke USAs diplomatiske posisjon, må den militære nedbyggingen bli gjennomført uten at det oppstår ny tvil vedrørende USAs vilje til nødvendig fysisk maktbruk i regionen. Og Irak kan heller ikke etterlates i en tilstand som skaper grunnlag for fortsatt konflikt og potensial for at terrorist- organisasjonene på nytt slår rot i landet. Ikke minst vil en rekke av de landene i regionen som har basert sin politikk på amerikansk vilje til militær maktbruk kunne få betydelige sikkerhetspolitiske problemer hvis USA blir oppfattet å løpe fra sitt ansvar. Og en for rask nedbygging i Irak vil definitivt ikke styrke det i maktpolitisk sammenheng så viktige inntrykket hos de andre stormaktene, nemlig at USA fortsatt besitter den nødvendige politiske vilje til bruk av militærmakt. I tillegg vil hensynten til både militæroperative forhold og sikkerheten til amerikanske tropper og amerikanske sivile ha avgjørende betydning for tempoet i nedbyggingen.

Å bedre forutsetningene for en effektiv håndtering av den utfordring som Irans kjernefysiske programmer representerer, er altså en viktig årsak til Obamas ønske om nedbyggingen av engasjementet i Irak. De generelle bestrebelsene på å hindre spredningen av masseødeleggelsesvåpen har lenge stått svært høyt på den amerikanske sikkerhetspolitiske dagsorden, og de vil med sikkerhet forbli et hovedpunkt også hos Obama⁶⁸. Og under dette punkt er det heller ingen tvil om at Nord-Korea, i tillegg til Iran, fortsatt vil få størst oppmerksomhet. Obama vil med stor sikkerhet legge vekt på videreutviklingen av avtaler og kollektive ordninger som virkemiddel for å hindre spredning.⁶⁹

Det tradisjonelt viktige stormaktsaspektet ble som sagt flyttet nedover på den amerikanske sikkerhetspolitiske agendaen i etterdønningene av 11. september, for så å bli justert noe opp igjen under den senere del av Bush-perioden. Mye

67 Ifølge en Reuter-melding, "U.S. Would Slow Missile Shield Plan For Russian Help With Iran", som ble gjengitt i *New York Times* 14. februar, skal en fremstående representant for Obama-administrasjonen ha antydnet denne muligheten under vise-utenriksminister William J. Burns besøk i Moskva. Senere er det blitt kjent at president Obama også tok opp denne saken (sammen med en rekke andre) i et brev til Russlands president. Mer om dette brevet, se Peter Baker, "Obama Offered Deal to Russia in Secret Letter", *New York Times*, 3. mars 2009.

68 Dette ble også understreket av visepresident Biden i hans tale ved den 45. sikkerhetspolitiske konferansen i München, se Joe Biden, "Remarks by Biden at 45th Munich Conference on Security Policy", 9. februar 2009 *America.gov* [online].

69 Bruk av diplomati, institusjoner etc. ble av Obama flere ganger i valgkampen fremhevet som et sentralt instrument for å hindre spredning av masseødeleggelsesvåpen. Se bl.a. Barack Obama, "Remarks of Senator Obama: The War We Need to Win", tale i The Wilson Center, 1. august 2007, *Organizing for America* [online].

tyder på at Robert Kagan har rett i sin prediksjon om at stormaktsrivalisering – særlig forholdet mellom USA, Russland og Kina – på nytt vil bli et dominerende trekk ved internasjonal politikk i tiden fremover.⁷⁰ Stormaktskomponentens mål forventes å rykke noen plasser opp på den amerikanske dagsordenen i takt med at USAs relative internasjonale maktposisjon blir satt under et økende press. Dermed er det rimelig å anta at Obama vil rette fokus mot USAs forhold til de to nevnte stormaktene. Det samme gjelder, om enn med et noe annet fortegn, også forholdet til India, Japan og EU.

Både av økonomiske og sikkerhetspolitiske grunner er det svært mye som tyder på at forholdet til Kina og stormaktspolitikken i Asia kan bli det viktigste enkeltpunkt på Obama-administrasjonens utenrikspolitiske dagsorden. Det er i den forbindelse verdt å merke seg at Asia ble bestemmelsested for utenriksminister Clintons første utenlandsreise. For Obama er det trolig avgjørende å bidra til at Kina blir en del av det integrerte internasjonale system, med de føringer dette vil ha på kinesisk utenrikspolitikk. Muligens vil Obama benytte fremstøt i internasjonale miljøspørsmål som et viktig middel for å oppnå dette. Men samtidig forutsetter en tettere integrering av Kina at USA aksepterer at Kina over tid vil utgjøre noe mer enn en regional stormakt. For skal man lykkes med en slik integrering av Kina, må også Kina definere slik deltakelse som viktig for å ivareta landets egne interesser.

I sum vil Obama trolig ta sikte på å formulere sin politikk ut fra en meget sammensatt utenriks- og sikkerhetspolitisk dagsorden, der de ulike utfordringene vil utgjøre mer likevektige enheter enn hos Bush. Dessuten vil de ulike delene fremfor alt vil bli sett på som enkeltbiter i et konglomerat av tett sammenvevde forbindelser, noe som må gjenspeiles i utformingen av USAs globale strategi.⁷¹

Valget mellom nasjonale eller kollektive virkemidler

Obamas prinsipielle syn på makt, hans verdensbilde, og ikke minst den vekt han legger på en svært sammensatt dagsorden, peker i retning av et pragmatisk og fleksibelt syn når det gjelder valg av virkemidler i gjennomføringen av utenrikspolitikk. Det er således vanskelig å finne aspekter ved hans grunntilnærming som peker i retning av noen prinsipiell preferanse for nasjonale eller kollektive internasjonale virkemidler, slik tilfellet var hos Bush-administrasjonen, spesielt i

70 For mer om Kagans resonnement, se Robert Kagan, *The Return of History and The End of Dreams* (New York: Alfred A. Knopf, 2008).

71 Vekten på et bredt spekter av utfordringer og National Security Councils (NSC) sentrale rolle i formuleringen av USAs globale strategi ble også fremhevet av Obamas National Security Adviser, James Jones, i hans tale ved den sikkerhetspolitiske konferansen i München, se James Jones, "Jones's Remarks to the Munich Security Conference", 8. februar 2009, *RealClearPolitics* [online].

etterdønningene av hendelsene 11. september 2001. Med andre ord er det grunn til å anta at den faktiske avveining mellom disse to kategoriene vil bli gjort på fritt grunnlag, ut fra hva den bestemte situasjon man står overfor tilsier er optimalt for å nå de mål man har satt seg.⁷²

Men nettopp denne form for pragmatisme innebærer at Obama kan forventes å utvise en langt større vilje til bruk av kollektive instrumenter enn tilfellet gjennomgående har vært hos Bush-administrasjonen. For det første er det grunn til å anta at Obama vil legge betydelig større vekt på å benytte internasjonale institusjoner for å gi amerikanske utenrikspolitiske handlinger legitimitet. Ganske spesielt vil dette være tilfellet hvis bruk av amerikansk militærmakt blir seriøst vurdert. Slik anvendelse av internasjonale institusjoner anses av den nye presidenten som svært viktig i arbeidet med å nå den høyt prioriterte målsetningen om å gjenopprette USAs internasjonale renommé. Primært er det FN som vil stå sentralt i denne sammenheng, noe som understrekes av det faktum at Obamas FN-ambassadør, Susan Rice, er blitt gitt status som regjeringsmedlem.⁷³ Men også Nato, og eventuelt nykomponerte kollektive ordninger, kan tenkes å være aktuelle alternativer for dette formål. For også disse kan i visse tilfelle fungere som instrumenter for å oppnå politisk legitimitet.

Afghanistan blir definitivt gitt høyere prioritet av Obama. Som følge av dette vil Nato, og spesielt Natos rolle i Afghanistan, bli tillagt en tilsvarende økt betydning. Nato er allerede tungt inne i Afghanistan, men det må forventes at Obama rimelig fort vil fremme ønsker og krav om at den allierte innsatsen i dette engasjementet også må økes. Man skal derfor ikke se bort fra at Obama gjør Afghanistan-engasjementet til en reell test av Natos fortsatte betydning for implementeringen av amerikansk sikkerhetspolitikk. Dette tilsier at den nye presidenten i mye større grad enn sin forgjenger vil understreke betydningen av prinsippet om at alle må stå solidarisk ansvarlig for alle sider av gjennomføringen av operasjonen i Afghanistan. Og det betyr økt amerikansk press for å få fjernet de eksisterende nasjonale politiske begrensninger på bruken av de ulike lands styrker i Afghanistan.⁷⁴

En ytterligere indikasjon på intensjonen om større vektlegging på de kollektive institusjonene ligger også i Obamas gjentatte argument om behovet for

72 Obama, "Renewing American Leadership", op.cit.

73 Susan Rice er allment kjent som en varm tilhenger av internasjonal institusjonsbygging, ikke minst for å håndtere humanitære utfordringer. Hennes ulike publikasjoner fra før hun ble FN-ambassadør finnes på *Brookings*, "Susan Rice", Brookings Experts [online].

74 Mer om Obamas vurdering av situasjonen i Afghanistan se bl.a. et intervju som CNN gjorde med ham etter hans besøk der sommeren 2008, CNN, Obama calls situation in Afghanistan "urgent", Election Center, 21. juli 2008 [online].

å revitalisere USAs allianser og å reformere FN.⁷⁵ Her snakker Obama om en prosess der blant annet Nato må omstilles til bedre å kunne håndtere det 21. århundres utfordringer.⁷⁶ Spørsmålet er så om Russlands militære engasjement i Georgia i 2008 har gjort sitt til at Obama i videreutviklingen av Nato må legge mer vekt på alliansens opprinnelige oppgaver.⁷⁷ At Obama ytrer ønske om å reformere FN må tolkes dit hen at han primært ønsker å basere seg på den eksisterende verdensorganisasjonen og ikke vil stimulere til ytterligere tenkning i retning av alternativer som “League of Democracies”, slik John McCain og andre har tatt til orde for.⁷⁸ Det er også verdt å merke seg at Obama slår til lyd for at det bør være amerikansk politikk å bidra til sikkerhetspolitisk institusjonsbygging i Asia.⁷⁹ Det er usikkert hva dette rent konkret vil bety, men tanken er trolig å benytte dette som metode for underbygge og formalisere USAs sentrale rolle i denne regionen, og indirekte som middel for å forebygge og eventuelt håndtere kinesiske maktpolitiske fremsøt. Obamas ønske om å bruke kollektive instrumenter understrekes også gjennom lanseringen av det såkalte “Shared Security Partnership Program”, som han selv fremstiller som en ny allianse av stater for å styrke fellesanstrengelsene i kampen mot internasjonal terrorisme.⁸⁰

Argumentasjonen for større vekt på bruken av internasjonale, kollektive institusjoner er som man ser svært tydelig, og det må forventes at dette også vil bli søkt omsatt i konkret politikk av Obama-administrasjonen. Faktisk tyder mye på at dette blir en av de mest merkbare forskjellene i forhold til Bush. Men det er verdt å merke seg at denne vekten på kollektive ordninger ikke er uten forbehold. For ikke sjelden kombineres den med en understrekning av den tradisjonelle amerikanske frasen om at ingen internasjonal institusjon skal noen gang tillates å få vetorett overfor amerikanske beslutninger. Spesielt ikke når det dreier seg om ivaretagelsen av vitale amerikanske interesser. Dette forbehold ble

75 Se mer om Obamas vekt på å fornye USAs allianser i Obama, “Renewing America’s Leadership (2007). Op.cit.

76 Ibid.

77 En del tyder på at Natos tradisjonelle kjerneoppgaver vil bli viet økt oppmerksomhet i tiden fremover. Dette fremgår bl.a. av en rapport som er utarbeidet av Atlantic Council of the United States, Center for Strategic and International Studies, Center for Technology and National Security Policy (NDU) og Center for Transatlantic Relations foran Nato-toppmøtet i April 2009, se Hamilton et al., *Alliance Reborn: An Atlantic Compact for the 21st Century*, 30. januar 2009, (Center for Strategic and International Studies [online]).

78 Mer om argumentasjonen for dannelsen av en global alliance av demokratier, se Ivo Daalder og James Lindsay, “Democracies of the World, Unite”, *American Interest*, januar/februar (2007) [online].

79 Obama, *Renewing American Leadership*”, op.cit.

80 Mer om Obamas argumentasjon om dette, se Obamas tale, “A New Strategy for a New World” ved Reagan Center, Washington D.C., 15. juli 2008 [online].

blant annet fremført av Obama i den andre presidentdebatten med John McCain.⁸¹

Hard makt versus myk makt

Økt vekt på kollektive institusjoner innebærer ikke bare en bevegelse i retning av mer multilateralisme, den betyr også med stor sannsynlighet en tilsvarende oppjustering av mykere maktmidler i forhold til de fysiske.⁸² Inntrykket av en slik vektforskyvning mellom virkemidlene forsterkes ved at Obama har til hensikt å gjøre et robust og offensivt diplomati til et nøkkelinstrument i sin utenriks- og sikkerhetspolitikk. Valget av Hillary Clinton til utenriksminister er også et konkret bevis for at presidenten akter å formulere en politikk der økt vekt på dette instrument er mer enn retorikk. En viktig forutsetning for at denne målsetningen kan fylles med reelt innhold er nemlig en kraftig opprustning av USAs utenriks-tjeneste, noe som i sin tur krever en betydelig økning av utenriksdepartementets budsjett. Ved å utpeke til utenriksminister den politiker som, ved siden av ham selv, har størst politisk autoritet i Washington, signaliserte Obama klart at han akter å få Kongressen til å prioritere dette departementet høyere i budsjettssammenheng. Samtidig er det innlysende at valget av Clinton sender et tilsvarende signal om en diplomatisk opprustning også til omverdenen. Få andre amerikanske politikere kan fra dag én operere med større tyngde på den internasjonale arena enn Hillary Clinton. At Obama vil benytte seg av spesialutsendinger for å bedre USAs muligheter til å håndtere “hot spots” som Afghanistan/Pakistan, Midtøsten og Iran er viktig nok. Men det er neppe noen tvil om at hans utenriksminister vil ha en langt viktigere rolle, ikke minst gjennom å få hovedansvaret for håndteringen av USAs forhold til de andre hovedaktørene i internasjonal politikk.⁸³ Denne arbeidsdelingen indikerer også økt vekt på stormaktspolitikken.

81 I den andre debatten sa blant annet Obama følgende: “We cannot allow Iran to get a nuclear weapon. It would be a game-changer in the region. Not only would it threaten Israel, our strongest ally in the region and one of our strongest allies in the world, but it would also create a possibility of nuclear weapons falling into the hands of terrorists. And so it’s unacceptable. And I will do everything that’s required to prevent it. And we will never take military options off the table. And it is important that we don’t provide veto power to the United Nations or anyone else in acting in our interests.” Se New York Times, “The Second Presidential Debate”, *Election Guide 2008*, 7. oktober 2008 [online].

82 Her kan det for ordens skyld skytes inn at det ikke er noen automatikk i at økt vekt på kollektive institusjoner også betyr oppjustering av de myke maktmidlenes betydning. Teoretisk er det mulig å tenke seg en type kollektivt basert prioritering av harde maktmilder. Likevel er det langt mer nærliggende å tro at økt vekt på institusjonspolitikkk medfører økt vekt på mykere maktmidler.

83 For mer om hvordan valget av Hillary Clinton signaliserer økt vekt på diplomati, se Svein Melby, “Hillary’s Comeback” VG, 2. desember 2008.

Det er spesielt to ting som det er grunn til å merke seg i Obamas argumentasjon om økt vekt på direkte diplomati. For det første er denne omprioriteringen ledd i en politikk som sikter på å fjerne inntrykket av en overdreven fryktbasert politikk som Obama, og kretsen rundt ham, mener fikk lov til å prege Bush-politikken. Et inntrykk som de altså mener har skadet USAs internasjonale innflytelse og svekket USAs evner til å møte viktige utfordringer. Å vise vilje til å samtale, selv med sine mest innbitte motstandere i internasjonal politikk, er en demonstrasjon av selvtillit og styrke og ikke et signal om svakhet, eller noe som gir motstanderen internasjonal legitimitet. Gjennom troen på seg selv skaper man også et bedre grunnlag for å utvise åpenhet og raushet overfor andre, og man utviser samtidig større vilje til å ville lytte.⁸⁴ Obama har flere ganger understreket at denne økte vilje til bruk av diplomati ikke bunner i naiv tro på at dette nødvendigvis gir de ønskede resultater. Selv om diplomatiske fremstøt ikke skulle føre frem, har USA, gjennom å forsøke og finne en slik løsning på eksempelvis spørsmålet om Irans kjernefysiske program, økt mulighetene for senere å få til effektive internasjonale straffetiltak overfor Iran. Mye av oppmerksomheten rundt Obamas erklærte vilje til å snakke også med USAs fiender har dreid seg nettopp om forholdet til Iran. Som anført foran, vil dette forholdet trolig utgjøre en svært viktig utfordring på Obamas utenrikspolitiske dagsorden. Likevel er det grunn til å understreke at vi her snakker om et generelt kjennetegn ved Obamas tenkning som har implikasjoner langt utover spørsmål knyttet til regimet i Teheran.

Videre er det kanskje enda viktigere å legge til at USA gjennom en slik bruk av myke maktinstrumenter også styrker mulighetene for at eventuell senere bruk av militærmakt blir oppfattet som legitim.⁸⁵ Obama anser med andre ord at diplomati kan benyttes som metode for å underbygge styrken og troverdigheten ved bruken av USAs militærmakt. Diplomati blir en "force multiplier", slik Obama mener at USA effektivt benyttet diplomati forut for Gulf-krigen i 1991. Alt dette er også viktige ingredienser i Obamas strategi for å gjenvinne USAs

84 Viljen til å lytte var noe Obama fremhevet i sitt første intervju med en internasjonal tv-stasjon etter at han hadde tiltrådt. At han valgte Al Arabiya, var også et signal om den vekt han legger på nettopp dialog med den muslimske verden, se Det hvite hus, "President to Muslim World: 'Americans are not your enemy'", *The White House Blog* [online].

85 En interessant meningsutveksling om Iran-politikken finnes i den første presidentdebatten mellom McCain og Obama, se New York Times, "The First Presidential Debate", *Election Guide 2008*, 26. september 2008 [online].

moralske autoritet i internasjonal politikk, og den maktpolitiske dimensjon som dette representerer.⁸⁶

Oppjusteringen av mykmaktsdimensjonen illustreres også ved at internasjonale avtaler og andre kollektive tiltak må forventes å bli tillagt større betydning i bestrebelsene på å hindre spredning av masseødeleggelsesvåpen hos Obama enn under Bush. I sin artikkel i *Foreign Affairs* understreker blant annet Obama at USA må innta lederrollen i å sikre, ødelegge og hindre spredningen av denne typen våpen, og at dette krever bredt internasjonalt samarbeid. Han lanserer også i denne sammenheng ideen om en kjernefysisk “drivstoffbank”, kontrollert av International Atomic Energy Agency (IAEA).⁸⁷

Alt dette tilsier en merkbar oppjustering av de myke maktformene i forhold til de harde, sammenlignet med det som preget amerikansk politikk under Bush. Men det er viktig å understreke at dette ikke betyr at Obama akter å nedprioritere behovet for å holde USAs militære kapasitet i hevd. Alt tyder på at Obama ønsker å opprettholde høye bevilgninger til Forsvaret. Finanskrisen og USAs generelle økonomiske problemer innebærer imidlertid at også forsvarsbevilgningenes skjebne er blitt usikre. Selv om budsjettene forblir relativt høye, tvinger de store engasjementene som USA er involvert i Pentagon til å prioritere tøffere.⁸⁸ Det er i den forbindelse viktig å huske at til tross for Obamas mål om en betydelig reduksjon av det militære nærværet i Irak, akter han å foreta en økning av USAs troppenivå i Afghanistan. Ja, faktisk er det blitt antydnet henimot en dobling i løpet av to–tre år,⁸⁹ og han har forpliktet seg til å øke antallet tropper i hæren og marinekorpset med henholdsvis 65 000 og 27 000.⁹⁰

86 Obama gjentok til stadighet sin intensjon om økt vekt på diplomati under valgkampen. Se bl.a. Barack Obama, “Obama’s October 12, 2007, speech about Iraq”, Des Moines, Iowa, 12. oktober 2007, *CNNPolitics.com* (CNN [online]). En vurdering av Obama og hans tenkning omkring bruken av diplomati finnes også hos David Ignatius, “The Pragmatic Obama”, *Washington Post*, 23 august, 2007.

87 Obama, “Renewing American Leadership”, op.cit.

88 Også forsvarsminister Gates vektlegger en tøffere prioritering. Dette er nødvendig ut fra budsjettmessige grunner, men enda mer fordi USA i økende grad må bruke forsvarspengene på tiltak som bedrer landets muligheter til å håndtere de nye utfordringene. Mer om dette resonnement, se Robert M. Gates, “A Balanced Strategy. Reprogramming Pentagon for a New Age”, *Foreign Affairs*, januar/februar (2009).

89 Mer om Obamas planer for flere styrker til Afghanistan, se Karen DeYoung, “Afghan Conflict Will Be Reviewed”, *Washington Post*, 13. januar 2009. Det skal her legges til at det råder en viss usikkerhet omkring hvor stor den amerikanske styrkeøkningen vil bli, selv om den amerikanske militære ledelsen i Afghanistan har bedt om 30 000 nye tropper. I alle fall stilte forsvarsminister Gates seg noe tvilende til om dette styrketallet var mulig å få til, da han snakket i en høring i Senatets forsvarskomite 27. januar 2009. Se Ann Scott Tyson, “Gates Predicts Slog in Afghanistan”, *Washington Post*, 28. januar 2009.

90 Obama, “Renewing American Leadership”, op.cit.

Den økte vekten på diplomati innebærer heller ikke en redusert vilje til å benytte militærmakt når dette anses funksjonelt. Under valgkampen gav Obama gjentatte ganger til kjenne at han ikke vil nøle med å bruke amerikansk militærmakt inne i Pakistan uten pakistanske myndigheters samtykke, hvis man har sikre opplysninger om hvor bin Laden oppholder seg, og Pakistan ikke var villig til å gjøre jobben med å hente ham ut. CIAs raketangrep inn i Pakistan har da også fortsatt med uforminsket styrke etter at Obama tiltrådte som president.⁹¹ Hele USAs strategi i Afghanistan er under revurdering, men kilder i Obama-administrasjonen antyder at det amerikanske engasjementet i tiden fremover snarere vil bli konsentrert til den militære kampen mot opprørstyrkene enn en opprustning av den sivile innsatsen. USA vil i stedet forsøke å få de allierte i Europa til å ta det primære ansvaret på dette området.⁹² Obamas økte vekt på diplomati vil altså bli kombinert med fortsatt vilje til bruk av militærmakt. Dessuten forutsetter Obamas vektlegging på tøft diplomati at de militære virkemidlene holdes i hevd, og at man viser vilje til å bruke dem.

I tråd med tradisjonell amerikansk standardformulering anser også Obama at ensidig bruk av amerikansk militærmakt skal reserveres til de tilfellene der vitale amerikanske interesser er truet, eller der landet eller dets allierte står overfor en overhengende trussel om å bli angrepet. Obama utelukker således ikke forkjøpsbruk. I prinsippet avviser han heller ikke muligheten for preventiv bruk av militærmakt, men det synes klart at slike tiltak bare i ekstreme unntakstilfeller kan gjennomføres uten at de er del av et større kollektivt opplegg, der slik maktbruk er sanksjonert av et internasjonalt organ. Med andre ord er det svært lite sannsynlig at Obama vil iverksette noe som minner om en repetisjon av Irak-krigen. Til slutt skal det legges til at Obama har hevdet at USA under visse betingelser må være villig til å bruke militærmakt for å hindre folkemord og for å gjøre noe med humanitær nød.⁹³

Innslaget av et pro-aktivt og preventivt tenkesett

Obama bygger som sagt på den grunntanke at USA må, og kan, operere ut fra stor tro på egen styrke. Men samtidig må denne selvoppfatning være kombinert

91 For mer om det første raketangrepet etter presidentskiftet, se R. Jeffrey Smith, Candace Rondeaux og Joby Warrick, "2 U.S. Airstrikes Offer a Concrete Sign of Obama's Pakistan Policy", *Washington Post*, 24. januar 2009.

92 Mer om Afghanistan-tenkningen innen Obama-administrasjonen, se Helene Cooper og Thom Shanker, "Aides Say Obama's Afghan Aims Elevate War", *New York Times*, 28. januar 2009.

93 Obamas tale til Chicago Council on Global Affairs, "Senator Barack Obama, Remarks", 23. april 2007 [online], hadde et innhold som tydelig pekte henimot en viss vektlegging på bruk av militærmakt til slike formål.

med en realistisk vurdering av hva som er grensene for amerikansk makt, og ikke minst av hva USA kan oppnå på egenhånd. Nettopp denne form for selvtilit og realisme anses å danne det nødvendige grunnlag for et sindig og omtenkstomt utenriks- og sikkerhetspolitisk reaksjonsmønster. Motstykket er en fryktbasert tilnærming der sterke og raske reaksjoner med fysisk maktutøvelse oppfattes som kritisk viktig for ikke å signalisere svakhet. Kontrasten som Obamas tenkesett representerer i forhold til Bush signaliserer at sannsynligheten for ny preventiv bruk av militærmakt er vesentlig redusert. Erfaringene fra Irak-krigen bidrar åpenbart til å forsterke Obamas oppfatninger på det punktet.

Men selv om preventiv krig nedprioriteres betydelig, vil likevel en proaktiv holdning og andre typer preventive tiltak utgjøre en viktig del også av Obamas sikkerhetspolitikk. En rekke av Obamas taler om utenriks- og sikkerhetspolitikk, samt artikler som den i *Foreign Affairs*, er gjennomsyret av ambisjonen om amerikansk vilje og evne til å forme internasjonal politikk rent generelt, og ganske spesielt for å komme utfordringer og mulige trusler i forkjøpet.⁹⁴ Appellen om dialog med den muslimske verden som Obama la opp til i sin innsettelsestale, og i intervjuet med Al Arabiya i sin første uke som president, må også sees i en slik sammenheng. For Obama vil ventelig på en langt mer aktiv måte enn sin forgjenger forsøke å påvirke holdningen til USA og synet på terrorisme hos det brede lag av muslimer. Tiltaket er langsiktig og iverksettes for å forme det internasjonale sikkerhetspolitiske landskap og derigjennom aktivt møte flere av de viktigste utfordringene USA står overfor.⁹⁵

Denne typen ambisjoner vil trolig prege både hva USA gjør på egenhånd, men kanskje i enda større grad være førende for hvordan USA opptrer i kollektive sammenhenger. Her dreier det seg ikke bare om ulike tiltak for å hindre nye terroraksjoner, men også om å komme spredning av masseødeleggelsesvåpen, sykdomsepidemier og konsekvensene av klimaendringer i forkjøpet. Det er imidlertid verdt å merke seg at Obama i denne sammenheng vil vektlegge USAs evne til å forme kollektiv opptreden. Dette til forskjell fra Bush, som i viktige henseende valgte å lede ved først å fatte egne amerikanske beslutninger som siden skulle "selges" internasjonalt. Men skal Obama klare dette, må han trolig være villig til å ofre kortsiktige nasjonale amerikanske interesser for å bedre utsiktene til langsiktig kollektiv måloppnåelse. Noe som i sin tur kan underbygge

94 Se Obama, "Renewing American Leadership, op.cit.

95 For mer om Obamas invitasjon om dialog med den muslimske verden, se hans innsettelsestale, Barack Obama, "President Barack Obama's Inaugural Address", *The White House Blog*, 21. januar 2009 [online]. Intervjuet med Al Arabiya finnes i flere kopier på nettstedet *Youtube*, for eksempel "Obama's first interview as president (Al-Arabiya TV exclusive)", 26. januar 2009 [online].

USAs generelle internasjonale posisjon. Dette blir garantert en betydelig utfordring i en økonomisk krisetid, der sterke nasjonale særinteresser må forventes å øve betydelig press på presidenten.

Innslaget av idealisme

Ingen amerikansk president vil unnlate å benytte idealistisk argumentasjon for å begrunne USAs rolle i verdenspolitikken, eller gjøre idealistiske mål til en del av motivet bak USAs utenriks- og sikkerhetspolitiske handlinger. Obama representerer da heller ikke noe unntak i så måte. I denne sammenheng er det verdt å understreke at Obama har klokkertro på amerikansk eksepsjonalisme. Dette illustreres blant annet ved at han gjentatte ganger har sagt at hans egen livshistorie bare kunne finne sted i USA.⁹⁶ Og det er også verdt å merke seg at amerikansk eksepsjonalisme ifølge Obama ikke dreier seg om USAs militære eller økonomiske maktposisjon men om USAs politiske idégrunnlag slik det kommer til uttrykk i landets grunnlov.⁹⁷ Som jeg har vært inne på tidligere, legger også Obama betydelig vekt på den idealistiske komponentens betydning for USAs maktposisjon, og at det å gjenreise det idealistiske aspektet ved USA er en primær oppgave for han som president.⁹⁸ Men til tross for at Obama med sikkerhet vil føye seg inn i rekken av amerikanske presidenter i synet på USAs spesielle rolle og forutsetninger i verdenspolitikken, benytter han likevel resonnementer omkring viktige sider ved dette spørsmålet som gjør at han skiller seg vesentlig fra Bush.

I et intervju med David Brooks (politisk kommentator i blant annet i *New York Times*) hevder Obama, med henvisning til filosofen Reinhold Niebuhr, at det er viktig å finne en balanse i utenrikspolitikken mellom det han betegner som “naive idealism” og “bitter realism”.⁹⁹ Ut av dette kan man lese både en kritikk av Bush sin grandiose målsetning om å befri verden for ondskap og tyranni, og en kritikk av alternative forsøk på å føre en snevert matnyttig interessepolitikk. Med andre ord synes han å søke etter en politikk der ønsket om amerikansk verdispredning gis en betydelig injeksjon av realisme om hvor langt man kan nå, selv om det alltid må være amerikansk politikk å prøve å fremme en endring i det internasjonale systemet. Like fullt antyder denne tenkemåten en ganske pragmatisk holdning, der USA snarere bør slå seg til ro med en verden preget av politisk-

96 Se f.eks. Obamas tale der han aksepterer nominasjonen som demokratens presidentkandidat. Se Barack Obama, “Barack Obama Democratic Convention Speech”, *Huffington Post*, 28. august 2008 [online].

97 For mer om Obamas oppfatning av amerikansk eksepsjonalisme, se Roger Cohen, “Obama’s American Idea”, *New York Times*, 10. desember 2007.

98 Se mer om Obamas vekt på denne delen av USAs maktgrunnlag og behovet for å reetablere dens rolle i Obama, “The War We Need To Win”.

99 Se David Brooks, “Obama, Gospel and Verse”, *New York Times*, 26. april 2007.

ideologisk pluralisme, enn å sette mye inn på å oppnå ideologisk harmonisering. I så henseende ser man klare likhetspunkter mellom Obamas resonnement og grunntanken som George Kennan bygde på, da han formulerte den opprinnelige utgaven av oppdemningsstrategien overfor Sovjetunionen på slutten av 1940-tallet.¹⁰⁰ Hans tanker kom siden til å prege amerikansk utenrikspolitikk under det meste av den kalde krigen. Også hos Kennan var det tilstrekkelig for USA å hindre fremveksten av en dominerende fiendtlig ideologi. Det var ikke nødvendig å fremme global spredning av egen ideologi.¹⁰¹

Denne formen for pragmatisme kommer også til syne gjennom Obamas betydelige skepsis til Bush-administrasjonens tidligere ambisjoner om å demokratisere Midtøsten-regionen. Han tar dette også et skritt lenger ved å reise tvil ved klokskapen i den holdningen som Bush-administrasjonen og store deler av det politiske miljø i USA bygger på, der man ganske ensidige legger vekt på demokratiske valg og politiske rettigheter som barometer for fremgang. I stedet vektlegger Obama et bredere perspektiv som går på befolkningens generelle økonomiske og politiske utviklingsmuligheter. I stedet for “democracy promotion” snakker han om “dignity promotion”.¹⁰² I en samtale med redaksjonen i *Washington Post* gjentar også Obama sin vurdering av demokratiseringens rolle i amerikansk utenrikspolitikk, og sin skepsis til at politiske valg skal være utslagsgivende i den sammenheng.¹⁰³

I sum er det derfor grunn til å anta at Obama vil ønske å føre en utenriks- og sikkerhetspolitikk der den markante ideologiske profilen til Bush blir erstattet av en relativt nøktern og pragmatisk omgang med amerikansk idealisme. Det er dermed ikke uten grunn at Obama selv fremhever Truman og Bush 41¹⁰⁴ og deres vektfordeling mellom tradisjonelle nyttehensyn og idealisme som positive forbilder for hvordan USA best skal ivareta sine interesser i internasjonal politikk.¹⁰⁵

100 George F. Kennan lanserte offentlig sine første ideer om oppdemningspolitikken i en artikkel han skrev under psevdonymet “X”. Se “The Sources of Soviet Conduct”, *Foreign Affairs*, juli (1947).

101 Det skal legges til at Kennan også oppfattet en slik strategi som tilstrekkelig for at Sovjetunionen over tid ville få sin maktposisjon kraftig svekket. Mer om Kennan og oppdemningsstrategien, se John Lewis Gaddis, *Strategies of Containment* (New York/Oxford: Oxford University Press, 1982).

102 Mer om det betydelig innslaget av realisme og forsiktig omgang med idealisme i Obamas tenkesett, se Fareed Zakaria, “Obama Abroad”, *Newsweek*, 19. juli 2008.

103 Se *Washington Post*, “**Obama Pledges Entitlement Reform**”.

104 “Bush 41” betyr at George H.W. Bush var USAs 41. president. George W. Bush var landets 43. president.

105 Se Zakaria, “Obama Abroad”, (2008), op.cit.

KONKLUSJON: REALPOLITIKER OG INSTITUSJONALIST

De viktigste strukturelle forutsetningene for amerikansk utenriks- og sikkerhetspolitikk skaper altså åpninger for endring, samtidig som de også er en garanti for et betydelig innslag av kontinuitet. I gjennomgangen av Obamas utenriks- og sikkerhetspolitiske tilnærming og hans intensjoner, ser man konturene av en politikk som på grunnleggende vis skiller seg fra forgjengerens. Hvor er det, ut fra dette, grunn til å anta at Obama vil plassere seg i utenriks- og sikkerhetspolitisk sammenheng?

Hvis man tar utgangspunkt i de tre skoleretningene som jeg beskrev innledningsvis, kan man raskt konkludere med at Obama ikke vil bli noen ekspansjonist. Både hans tenkesett og hans intensjoner med hensyn til valg av instrumenter er fundamentalt forskjellig fra det som kjennetegner denne skoleretningen. Med andre ord står man igjen med tre alternativer, enten at Obama vil være en realpolitiker, institusjonalist eller en krysning av de to. For å svare på dette spørsmålet tar jeg nok en gang veien via de fire sentrale skillevariablene som lå til grunn for oppdelingen i de tre skoleretningene.

Unilateralist eller multilateralist?

Det første man kan gjøre er å avvise muligheten av at Obama i sin utenriks- og sikkerhetspolitikk vil fremstå som unilateralist. Både de strukturelle forutsetningene for USAs rolle i internasjonal politikk ved inngangen til Obamas regjeringstid, og i enda større grad hans egne intensjoner, utelukker, eller gjør det i det minste svært lite sannsynlig, med en slik plassering. Således peker den internasjonale maktpolitiske utvikling, økonomiske problemer og militær slitasje klart i retning av behovet for økt byrdefordeling. Samtidig vektlegger også Obama en tilnærming der samarbeid og internasjonale fellesinteresser utgjør viktige bestanddeler. Ikke minst peker hans ambisjon om å reetablere den amerikanske utenrikspolitikken internasjonale legetimitet åpenbart i en retning som gjør unilateral optreden ganske vanskelig. Dette utelukker ikke at også Obama i visse situasjoner kan opptre egenrådige. Men slike handlingsvalg må likevel an-

tas å utgjøre sjeldne unntak fra hva som vil være den generelle linje i avveiningen mellom bruk av kollektive instrumenter og nasjonale amerikanske.¹⁰⁶

Med andre ord er det grunn til å anta at Obama-administrasjonen vil operere ut fra en preferanse for å benytte kollektive internasjonale fremfor nasjonale amerikanske instrumenter i gjennomføringen av sin politikk. Her er det også viktig å presisere at Obama i hovedsak må forventes å vektlegge de fast etablerte, eller eventuelt nykomponerte, langsiktige fellesordningene fremfor å benytte ad hoc-koalisjoner, og at dette vil representere et skille i forhold til amerikanske preferanser under det meste av Bush-perioden. Dette innebærer at den nye administrasjonen i så fall vil plassere seg nær det man kan betrakte som en multilateralist-posisjon. Likevel kan det diskuteres hvor sterk multilateralist-profil man her vil ha å gjøre med. Preferanse for kollektive instrumenter betyr først og fremst at man vil ha som utgangsposisjon å forsøke å nå sine mål og ivareta sine interesser gjennom bruk av kollektive instrumenter. Det betyr på ingen måte at dette utgjør det eneste handlingsvalg. Derfor kan man oppleve at også Obama faller tilbake på nasjonale virkemidler hvis han ikke når frem på en tilfredsstillende måte i bruken av kollektive ordninger.

Nato og håndteringen av Afghanistan-engasjementet kan bli en tidlig test på hvor sterk og dyp multilateralist-preferansen er hos Obama. I utgangspunktet hersker det liten tvil om at Obama både ønsker å oppjustere betydningen av Afghanistan-operasjonen, og Nato som instrument i gjennomføringen av denne. Dette innebærer at han vil være mer opptatt enn sin forgjenger av at Nato kan yte et viktig bidrag til oppnåelsen av et sentralt amerikansk sikkerhetspolitisk mål. Selv om Obama må forventes å øke det amerikanske bidraget i Afghanistan betydelig, vil én konsekvens av hans vektlegging av Nato være et fornyet og sterkt amerikansk krav om økte allierte bidrag. Det er også på det rene at svært få europeiske land uten videre vil eller kan tilfredsstille disse kravene. Svært mye tilsier derfor at man ganske tidlig i Obamas regjeringstid kommer til å oppleve en situasjon der det blir et større sprik enn tidligere mellom amerikanske krav og forventninger og hva de europeiske Nato-landene faktisk ser seg politisk i stand til å yte. Hvordan Obama i sin tur vil takle denne situasjonen blir en reell prøve på hans multilaterale sinnelag. Vil han gjøre Afghanistan til en test på Natos fortsatte relevans, og indirekte signalisere at Natos betydning for USA avhenger

106 Muligens kan handelspolitikken bli et slikt unntak. USAs økonomiske problemer og sterke arbeidstakerinteresser presser i retning en tøffere amerikansk handelspolitikk. Obamas forslag til økonomisk krisepakke som synes å begunstige amerikanske selskaper spesielt, har allerede avstedkommet klager fra Canada og EU om tilløp til amerikansk proteksjonisme. Se BBC, "Buy American clause 'dangerous'", *BBC News*, 3. februar 2009 [online].

av at Nato består denne testen, eller vil han vise pragmatisme og klart signalisere at dette kollektive instrumentet forblir av betydning for USA selv om man mislykkes med å tilfredsstille kravene om solidaritet når det gjelder operasjonen i Afghanistan? Velger Obama det siste alternativet vil det være en bekreftelse av vekten på multilateralisme, mens det første utfallet vil reise tvil om hans plassering i denne sammenheng. Med mindre Obama i en slik situasjon velger å ta initiativet til å omstrukturere hele det transatlantiske institusjonsapparat.

Bare Obamas konkrete handlingsvalg kan gi noe sikkert svar på dette spørsmålet. Men ut fra de premisene som er beskrevet foran i denne artikkelen, er det uansett rimelig å konkludere med at Obama må kunne forventes å utforme en politikk der et betydelig innslag av multilateralisme vil utgjøre et viktig kjennetegn.

Mykmakt eller hard makt?

Som beskrevet foran vil USA fortsatt i overskuelig fremtid beholde sin dominans på det militære området. Likevel er det heller ingen tvil om at særlig operasjonen i Irak har påført det amerikanske forsvaret betydelig slitasje. Men viktigst av alt har erfaringene fra den senere tids operasjoner vist at dette sikkerhetspolitiske instrument har begrenset anvendbarhet ut fra de nye utfordringer man står overfor og de nye typer målsetninger som USA nå har for sin sikkerhetspolitikk. Asymmetriske trusler og militært assistert nasjonsbygging er ikke noe det amerikanske forsvaret hittil har vært spesielt trent eller motivert for å gjennomføre. Dette er også noe forsvarsminister Robert Gates har understreket, samtidig som han i klare ordelag har argumentert for at det amerikanske forsvaret nå i økende grad må organiseres og bevæpnes for denne typen oppgaver.¹⁰⁷ Paradoksalt nok kan denne utviklingen, og denne formen for bruk av militære virkemidler, være med på å gjøre skillet mellom hard og myk makt mer diffust. Selv om trenden altså peker i retning av større militær vekt på håndteringen av asymmetriske utfordringer, skal det minnes om at det fortsatt vil være en sentral oppgave for det amerikanske forsvaret å fremstå som en troverdig avskrekkingsfaktor overfor tradisjonelle statsbaserte trussler. Dette er spesielt viktig for at USA skal kunne opprettholde tilstrekkelig styring med utviklingen i stormaktspolitikken.

Man kan slå fast at de strukturelle forutsetningene for amerikansk sikkerhetspolitikk ganske klart peker i retning av økt behov for en mer kritisk og forsiktig omgang med denne form for hard makt. Dette tilsier en lavere frekvens i bruken, og at den faktiske bruken blir mer skreddersydd i forhold til oppdra-

107 Dette ble bl.a. understreket av Gates i en høring i Senatets forsvarskomiteé 27. januar 2009. Referat fra høringen finnes i Tyson, "Gates Predicts Slog in Afghanistan", op.cit.

gene enn tidligere. Når det gjelder Obamas tilnærming hersker det heller ingen tvil om at diplomati og mykere maktmidler fremstår som klart prioriterte virkemidler, og at dette peker i samme retning med hensyn til vektfordelingen mellom hard og myk makt som det man kan lese ut av de strukturelle forutsetningene.

Samlet tyder dette på at Obama i sin sikkerhetspolitikk vil ha klar preferanse for å benytte mykmakt, og at militærmakt vil bli anvendt på en meget selektiv måte. En slik preferanse er imidlertid noe alle amerikanske administrasjoner i utgangspunktet vil operere ut fra. En slik slutning blir derfor ganske intetsigende hvis man ikke setter den inn i en komparativ sammenheng. Mer presist kan man konkludere med at Obama med stor sannsynlighet vil lande på en politikk der bruken av de myke maktmidlene blir trappet betydelig opp i forhold til hva som var tilfellet hos Bush. Men fremfor alt vil den politiske og retoriske rammen rundt valget av virkemidler bli svært forskjellig. Hos Obama må man nemlig forvente at de militære virkemidlene primært vil bli anvendt som en ressurs som styrker vekten og troverdigheten til det amerikanske diplomati. Ut fra Obamas tilnærming er det nærliggende å konkludere med at frekvensen i bruken av militærmakt vil avta i forhold til det vi så under Bush. Men det behøver ikke bli tilfellet. Det typiske hos Bush var ikke den høye frekvensen i bruken av de militære, men omfanget i de militære operasjoner som ble igangsatt. Og ikke minst er det verdt å merke seg den enorme tro som Bush hadde på dette instrumentets betydning for amerikansk måloppnåelse. Obama deler ikke denne troen, men hvis militærmakt skal benyttes effektivt som diplomatisk kort, innebærer dette også relativt stor mulighet for faktisk bruk. Dette så man under Clinton-perioden da man hadde betydelig bruk av militærmakt, men i langt mindre porsjoner enn hos Bush. Det skal også legges til at når Obama har signalisert opptrapping av amerikansk militær maktbruk i Afghanistan/Pakistan, viser dette at han ikke vil vike tilbake for å bruke dette virkemidlet når han mener det er funksjonelt for å ivareta amerikanske interesser.

Svært mye tyder på at politikken, på en annen måte enn under Bush, vil ta styringen over bruken av militærmakt under Obama. Trolig innebærer dette at Obama i mye større grad enn Bush vil være opptatt av kontinuerlig politisk kontroll av hvordan militære operasjoner gjennomføres.¹⁰⁸ Det blir derfor ikke bare et spørsmål om å definere de politiske mål for den militære operasjonen og så overlate til de militære å gjøre jobben slik de finner det formålstjenlig. Som man vet, er Abraham Lincoln det fremste forbildet for den nye presidenten, og

108 Også forsvarsminister Rumsfeld øvet betydelig politisk kontroll overfor de militære og la definitivt føringer for rammene som de militære måtte operere innenfor. Men dette var likevel primært politisk styring i fredstidsplanlegging/organisering og med hensyn til rammene for den konkrete militære operasjon.

nettopp kontinuerlig politisk styring av nordstatshærens operasjoner var noe som kjennetegnet den 16. presidenten.¹⁰⁹ Dette ønsket om større politisk styring ble også understreket av Hillary Clinton i hennes høring som påtroppende utenriksminister i Senatets utenrikskomité 13. januar 2009.¹¹⁰

I sum kan man således trekke den slutning at Obama vil oppjustere vekten på de myke maktmidlene, og at selve bruken av militærmakt i større grad enn i Bushs presidenttid vil bli gjenstand for politisk styring.

Systemendring eller status quo?

Bush hadde tidlig etter 11. september 2001 en målsetning om omfattende endringer av det internasjonale systemet. Dette var motivert både ut fra en forestilling om at det var realistisk å styrke USAs relative maktposisjon og fordi en slik endring var viktig for å ivareta amerikansk sikkerhet. De strukturelle forutsetningene den gang ga en åpning for et slikt amerikansk ambisjonsnivå. De samme strukturelle forutsetningene gir ikke lenger rom for dette. Tvert om tilsier de at USA faktisk i økende grad må anlegge en stadig mer raffinert strategi for å kunne opprettholde sin relative internasjonale makt og innflytelse. De strukturelle rammebetingelsene tilsier derfor en maktpolitisk status quo-innrettet politikk i tiden fremover.

Det er ikke nødvendigvis slik at ønsket om endringer i det internasjonale systemet bare kommer på tale når USA sikter mot å øke sin relative internasjonale maktposisjon. Det kan jo også tenkes at systemendringer anses som en viktig forutsetning for å kunne beholde en gitt maktposisjon, eller som ledd i en raffinert strategi for å øke den innflytelsen man kan få ut av sine eksisterende maktkapabiliteter. I den grad man kan lese noe om synet på det internasjonale systemet ut av Obamas generelle tenkesett er det nærliggende å anta at det i tilfelle er denne formen for endring han kan komme til å ville forfølge som amerikansk president. Her er det imidlertid svært vanskelig å gjøre konkrete prediksjoner om hvordan dette vil komme til uttrykk. Men man skal ikke se bort fra at Obama ut fra sitt grunnsyn vil være langt mer åpen enn sine forgjengere for ulike forslag som sikter mot å endre det internasjonale institusjonelle system. Man skal huske at det eksisterende system i hovedsak ble etablert i etterkant av den annen verdenskrig ut fra datidens rådende maktfordeling og utfordring-bilde, og at det siden ikke i nevneverdig grad er blitt justert. Utvidelsen av Nato

109 For en utførlig vurdering av den politiske ledelsens betydning for gjennomføringen av militæroperasjoner, se Eliot A. Cohen, *Supreme Command. Soldiers, Statesmen and Leadership In Wartime* (New York: The Free Press, 2002).

110 Se New York Times, "Senate Confirmation Hearing: Hillary Clinton", 13. januar 2009, *New York Times* [online].

representerer på sett og vis unntaket som bekrefter regelen. Tidligere utenriksminister Condoleezza Rice sammenlignet flere ganger de endringer som inntraff i verdenspolitikken etter 11. september 2001 med det tidsskille som inntraff i kjølvannet av annen verdenskrig. Men hennes geopolitiske analyse førte aldri til at Bush-administrasjonen fremmet noe forslag om en tilsvarende endring av den internasjonale institusjonsstruktur. Kanskje blir det Obama som vil fronte arbeidet med å foreta dette linjeskift, og benytte dette til å underbygge USAs internasjonale innflytelse.

Idealisme eller tradisjonell interessepolitikk?

Både de innenrikspolitiske og internasjonale forutsetningene for en sterkt idealist-preget amerikansk utenriks- og sikkerhetspolitikk er som vist blitt svekket i løpet av Bushs presidentperioder. Trolig er de nå også svakere enn tilfellet var under den kalde krigen. Den amerikanske opinionen har fått et langt mer nøkternt selvbilde, og amerikansk eksepsjonalisme har også fått et skudd for baugen, både i USA og ute i verden, som følge av den idealistiske argumentasjon som ofte har ledsaget Bush-politikken. Appellen i amerikansk idealistisk argumentasjon er ikke lenger hva den en gang var.

Obama signaliserer et ganske pragmatisk syn på den rollen som amerikansk verdispredning skal ha i hans politikk. Han betviler demokratisering, og spesielt valgkomponentens betydning, mens han ser ut til å legge større vekt på amerikanske bidrag til materiell utvikling. Obama synes også å være av den oppfatning at USA kun kan gjenvinne "the moral high ground" hvis landet selv sørger for at det er samsvar mellom egen argumentasjon og faktisk opptreden. Amerikanerne kan ikke fortsette å legge ett normsett til grunn for andres opptreden og et annet for sin egen. I forlengelsen av dette ligger det trolig også en forståelse av at det kun er gjennom en praktisk innstilling til internasjonal problemløsning at man på nytt kan holde klassiske amerikanske verdier i hevd. Det nytter således ikke å ha en egen idealistisk strategi for å gjenvinne sin posisjon som appellerende stormakt, man er nødt til å gå veien om hardt og konkret arbeid for å overbevise et etter hvert ganske tvilende internasjonalt miljø. Et internasjonalt miljø hvor det likevel er mange som ser frem til igjen å kunne ønske USA velkommen tilbake i en slik rolle.

Selv om også Obama vil være en bærer av den tradisjonelle amerikansk kopling mellom interessepolitikk og idealisme, er det svært mye som tyder på at den nye administrasjonen vil vektlegge den sistnevnte dimensjonen betydelig mindre enn det Bush gjorde, og at profesjonalitet og kjølig analyse vil erstatte

den ideologiske tenkningen. Trolig vil dette bli en av de mest slående forskjellene mellom Obama og hans forgjenger.¹¹¹

Obama: Realpolitiker og institusjonalist

Trekker man så alle trådene sammen, kan man slå fast at Obama med stor sannsynlighet vil føre en utenriks- og sikkerhetspolitikk som gjør at han vil befinne seg i gråsonen mellom realpolitiker og institusjonalist. Kanskje vil han bli liggende noe nærmere den første enn den andre skoleretningen. Uansett er det mye som taler for at Obama vil være eksponent for en moderne variant av den tradisjonen som dominerte amerikansk politikk i store deler av perioden mellom annen verdenskrig og terrorangrepene 11. september 2001. Det er derfor bare naturlig at Obama sammenligner seg selv både med Truman, Kennedy, Bush 41 og Clinton. Det vil i praksis være denne retningen han på mange måter fører videre, og i så fall vil han et godt stykke på vei justere USA tilbake til sitt opprinnelige utenrikspolitiske hovedspor. Men når det er sagt, er det samtidig viktig å minne om at sentrale strukturelle forutsetninger for amerikansk utenrikspolitikk innebærer at enkelte viktige trekk ved forgjengerens politikk vil leve videre, også under Obama.

111 En utdyping av dette argumentet finnes hos Gideon Rose, "Why The Election Mattered", *Newsweek*, 21. desember 2008 [online].

LITTERATUR

AL ARABIYA:

“Obama’s first interview as president (Al-Arabiya TV exclusive)”, *Youtube*, 26. januar 2009 [online], URL: http://www.youtube.com/watch?v=HO_ILttxxrs&feature=Playlist&p=720A4AA711B35481&playnext=1&playnext_from=PL&index=30.

BACEVICH, ANDREW J.:

American Empire. The Realities & Consequences of U.S. Diplomacy (Cambridge: Harvard University Press, 2002).

BBC:

“Buy American clause ‘dangerous’”, *BBC News*, 3. februar 2009 [online], URL: <http://news.bbc.co.uk/2/hi/business/7866308.stm>.

BIDEN, JOE:

“Remarks by Biden at 45th Munich Conference on Security Policy”, 9. februar 2009 *America.gov* [online], URL: <http://www.america.gov/st/texttrans-english/2009/February/20090209110808xjsnommis0.9254267.html>.

BROOKINGS:

“Susan Rice”, Brookings Experts [online], URL: <http://www.brookings.edu/experts/r/rices.aspx>.

BROOKS, DAVID:

“Obama, Gospel and Verse”, *New York Times*, 26. april 2007.

BROOKS, STEPHEN G. OG WILLIAM C. WOHLFORTH:

“Hard Times for Soft Balancing”, *International Security*, sommer (2005).
— *World Out of Balance. International Relations and the Challenge of American Primacy* (Princeton/Oxford: Princeton University Press, 2008).

BRZEZINSKI, ZBIGNIEW:

The Grand Chessboard: American Primacy and Its Geostrategic Imperatives (New York: Basic Books, 1997).

BUILDER, CARL H.:

The Masks of War. American Military Styles in Strategy and Analysis (Baltimore: Johns Hopkins University Press, 1989).

BUSH, GEORGE W.:

Alle talene til president George W. Bush som det vises til her er arkivert på nettstedet *The White House President George W. Bush*.

— “Address to a Joint Session of Congress and the American People”, 20. september 2001 [online], URL: <http://georgewbush-whitehouse.archives.gov/news/releases/2001/09/20010920-8.html>.

— “President Bush Delivers Graduation Speech at West Point”, 1. juni 2002

[online], URL: <http://georgewbush-whitehouse.archives.gov/news/releases/2002/06/20020601-3.html>.

— “President Discusses War on Terror at National Endowment for Democracy”, Washington D.C., 6. oktober 2005 [online], URL: <http://georgewbush-whitehouse.archives.gov/news/releases/2005/10/20051006-3.html>.

— “President Sworn-In to Second Term”, Washington D.C., 20. januar 2005 [online], URL: <http://georgewbush-whitehouse.archives.gov/news/releases/2005/01/20050120-1.html>.

CNN:

“Obama calls situation in Afghanistan ‘urgent’”, *Election Center*, 21 juli 2008 [online], URL: <http://edition.cnn.com/2008/POLITICS/07/20/obama.afghanistan/>.

— “Transcript of Thursday’s Democratic presidential debate”, *Election Center*, 31. januar 2008 [online], URL: <http://edition.cnn.com/2008/POLITICS/01/31/dem.debate.transcript/>.

COHEN, ELIOT A.:

Supreme Command. Soldiers, Statesmen and Leadership in Wartime (New York: The Free Press, 2002).

COHEN, ROGER:

“Obama’s American Idea”, *New York Times*, 10. desember 2007.

COOPER, HELEN OG THOM SHANKER:

“Aid Say Obama’s Afghan Aims Elevate War”, *New York Times*, 28. januar 2009.

DAALDER, IVO OG JAMES LINDSAY:

“Democracies of the World, Unite”, *American Interest*, januar/februar (2007) [online], URL: <http://www.the-american-interest.com/ai2/article.cfm?Id=220&Mid=8>.

DET HVITE HUS:

“Executive orders”, *The White House President Obama* [online], URL: http://www.whitehouse.gov/briefing_room/executive_orders/.

— *The National Security Strategy of the United States of America 2002* [online], URL: <http://www.whitehouse.gov/nsc/nss.pdf>.

— “President to Muslim World: ‘Americans are not your enemy’”, *The White House Blog* [online], URL: http://www.whitehouse.gov/blog_post/President-to-MuslimWorldAmericansarenotyourenemy/.

DEYOUNG, KAREN:

“Afghan Conflict will be Reviewed”, *Washington Post*, 13. januar 2009.

DUECK, COLIN:

Reluctant Crusaders. Power, Culture, And Change In American Grand Strategy (Princeton: Princeton University Press, 2006).

GADDIS, JOHN LEWIS:

Strategies of Containment. A Critical Appraisal of Postwar American National Security Policy (New York/Oxford: Oxford University Press, 1982).

— *Surprise, Security and the American Experience* (Cambridge: Harvard University Press, 2004).

GATES, ROBERT:

“A Balanced Strategy”, *Foreign Affairs*, January-February 2009.

HALLE, LOUIS G.:

American Foreign Policy. Theory and Reality (London: George Allen & Unwin, 1960).

HAMILTON, DANIEL, CHARLES BARRY, HANS BINNENDIJK, STEPHEN FLANAGAN, JULIANNE SMITH OG JAMES TOWNSEND:

Alliance Reborn: An Atlantic Compact for the 21st Century, 30. januar 2009 (Center for Strategic and International Studies [online]), URL: http://www.csis.org/component/option,com_csis_pubs/task,view/id,5234/type,1/.

HIATT, FRED:

“Stay-the-Course Plus”, *Washington Post*, 4. juni 2007.

HOWARD, MICHAEL:

“What’s in a Name? How to Fight Terrorism”, *Foreign Affairs*, januar-februar (2002).

IGNATIUS, DAVID:

“The Pragmatic Obama”, *Washington Post*, 23. august 2007.

JONES, JAMES:

“Jones’s Remarks to the Munich Security Conference”, 9. februar 2009, *RealClearPolitics* [online], URL: http://www.realclearpolitics.com/articles/2009/02/jones_munich_conference.html.

KAGAN, ROBERT:

The Return of History and the End of Dreams (New York: Alfred A. Knopf, 2008).

KENNAN, GEORGE F. (SKREV UNDER PSEVDONYMET X):

“The Sources of Soviet Conduct”, *Foreign Affairs*, juli (1947).

KENNEDY, PAUL:

The Rise and Fall of Great Powers (New York: Random House, 1987).

KRAUTHAMMER, CHARLES:

“Holiday from History”, *Washington Post*, 14. februar 2003.

LAMBETH, BENJAMIN S. (ED.):

NATO’s Air War for Kosovo (Santa Monica: Rand Corporation, 2001).

LUTTWAK, EDWARD:

“The Declinists, Wrong Again” *The American Interest*, november/desember (2008).

MCDONOUGH, DAVID S.:

“Beyond Primacy: Hegemony and Security Addiction in US Grand Strategy” *Orbis*, vinter (2009).

MCMASTER, H.R.:

“The Human Element. When Gadgetry Becomes Strategy”, *World Affairs*, vinter (2009).

MEARSHEIMER, JOHN J.:

The Tragedy of Great Power Politics (New York: W.W. Norton & Company, 2001).

MELBY, SVEIN:

Amerikansk utenrikspolitikk (Oslo: TANO, 1995).

— *Bush-revolusjonen* (Oslo: Aschehoug, 2004).

— *Hegemonens hamskifte. Bush, 11. september og amerikansk utenrikspolitikk*, NUPI Rapport, nr. 270 (Oslo: NUPI, 2002).

— “Hillary’s Comeback”, *VG*, 2. desember 2008.

— “Stormaktspolitikkenes renessanse?” i Melby, Kronvall, Rø og Romarheim, *Supermaktens begrensning. Perspektiver på Bush-doktrinens utvikling*, IFS Info, nr. 6 (Oslo: Institutt for forsvarsstudier, 2006).

NATIONAL INTELLIGENCE COUNCIL:

Global Trends 2025: A Transformed World (Washington D.C.: National Intelligence Council, november 2008).

NEW YORK TIMES:

“The First Presidential Debate”, *Election Guide 2008*, 26. september 2008 [online], URL: <http://elections.nytimes.com/2008/president/debates/transcripts/first-presidential-debate.html>.

— “The Second Presidential Debate”, *Election Guide 2008*, 7. oktober 2008 [online], URL: <http://elections.nytimes.com/2008/president/debates/second-presidential-debate.html>.

— “Senate Confirmation Hearing: Hillary Clinton”, 13. januar 2009, *New York Times* [online], URL: http://www.nytimes.com/2009/01/13/us/politics/13text-clinton.html?_r=1.

NYE, JOSEPH S. JR.:

Bound to Lead. The Changing Nature of American Power (New York: Basic Books, 1990).

— *The Paradox of American Power. Why The World’s Only Superpower Can’t Go It Alone* (Oxford/New York: Oxford University Press, 2002).

— *Soft Power. The Means to Success in World Politics* (New York: Public Affairs Press, 2004).

OBAMA, BARACK:

- “A New Year, A New Beginning”, Det hvite hus, 20. mars 2009, *The White House President Barack Obama* [online], URL: <http://www.whitehouse.gov/Nowruz/>.
- “A New Strategy for a New World”, Reagan Center, Washington D.C., 15. juli 2008 [online], URL: http://tpmelectioncentral.talkingpointsmemo.com/2008/07/full_text_of_obamas_iraq_spec.php.
- *The Audacity of Hope. Thoughts on Reclaiming The American Dream* (New York: Crown Publishers, 2006).
- “Barack Obama Democratic Convention Speech”, *Huffington Post*, 28 August 2008 [online], URL: http://www.huffingtonpost.com/2008/08/28/barack-obama-democratic-c_n_122224.html.
- *Dreams From My Father. A Story of Race and Inheritance* (New York: Crown Publishers, 1995).
- “Obama’s October 12, 2007, speech about Iraq”, Des Moines, Iowa, 12. oktober 2007, *CNNPolitics.com* (CNN [online]), URL: <http://edition.cnn.com/2007/POLITICS/12/21/obama.trans.iraq/>.
- “President Barack Obama’s Inaugural Address”, *The White House Blog*, 21. januar 2009 [online], URL: <http://www.whitehouse.gov/blog/inaugural-address/>.
- “Press Conference by the President”, Det hvite hus, 9. februar 2009, *The White House President Barack Obama* [online], URL: http://www.whitehouse.gov/the_press_office/PressConferencebythePresident/.
- “Senator Barack Obama, Remarks”, tale til Chicago Council on Global Affairs, 23. april 2007 (The Chicago Council on Global Affairs [online]), URL: http://www.thechicagocouncil.org/dynamic_page.php?id=64.
- “Remarks of Senator Barack Obama: Foreign Policy Forum”, tale i Des Moines, 18. desember 2007, *Organizing for America* [online], URL: http://www.barackobama.com/2007/12/18/remarks_of_senator_barack_obam_37.php.
- “Remarks of Senator Obama: The War We Need to Win”, tale i The Wilson Center, 1. august 2007, *Organizing for America* [online], URL: http://www.barackobama.com/2007/08/01/remarks_of_senator_obama_the_w_1.php.
- “Renewing American Leadership”, *Foreign Affairs*, July-August, 2007.
- “The War we Need To Win”, The Wilson Center i Washington D.C., 1. august 2007, *Council on Foreign Relations* [online], URL: <http://www.cfr.org/publication/13974/>.
- “The World Beyond Iraq”, Fayetteville, North Carolina, 19. mars 2008, *RealClearPolitics* [online], URL: http://www.realclearpolitics.com/articles/2008/03/the_world_beyond_iraq.html.

Tekstene til alle Obamas taler før han ble president finnes på nettstedet *Ask-Sam*, URL: <http://www.asksam.com/ebooks/obama-speeches/>. Tekstene til president Obamas taler og pressekonferanser finnes på hjemmesiden til Det hvite hus, *The White House President Barack Obama*, URL: <http://www.whitehouse.gov/>.

OSGOOD, ROBERT E.:

Ideas and Self-Interest in American Foreign Relations (Chicago: The University of Chicago Press, 1953).

PAPE, ROBERT A.:

“Empire Falls”, *The National Interest*, January/February, 2009.

— “Soft Balancing Against the United States”, *International Security*, Summer 2005.

PETRAEUS, DAVID H., JAMES F. AMOS OG JOHN A. NAGL:

The U.S. Army- Marine Corps Counterinsurgency Field Manual (Chicago: The University of Chicago Press, 2007).

RICE, CONDOLEEZZA:

“The Promise of Democratic Peace”, *Washington Post*, 11. desember 2005.

RICKS, THOMAS:

The Gamble: General David Petraeus and the American Military Adventure in Iraq, 2006-2008 (New York: The Penguin Press, 2009).

ROSE, GIDEON:

“Why The Election Mattered”, *Newsweek*, 21. desember 2008 [online], URL: <http://www.newsweek.com/id/177390>.

RØ, JOHANNES:

“Barack Obama – Omstendighetenes fange eller verdensånd til hest?”, *Internasjonal Politikk*, nr. 2-3 (2008).

SANGER, DAVID E.:

Inheritance. The World Obama Confronts and the Challenges To American Power (New York: Harmony Books, 2009).

SHEAR, MICHAEL D.:

“Obama Starts Reversing Bush Policies”, *Washington Post*, 22. januar 2009.

SMITH, JEFFREY R., CANDACE RONDEAUX OG JOBY WARRICK:

“2 U.S. Airstrikes Offer a Concrete Sign of Obama’s Pakistan Policy”, *Washington Post*, 24. januar 2009.

THEODORE ROOSEVELT ASSOCIATION:

Theodore Roosevelt Association [online], URL: <http://www.theodoreroosevelt.org/life/quotes.htm>.

TYSON, ANN SCOTT:

“Gates Predicts Slog in Afghanistan”, *Washington Post*, 28. januar 2009.

WALT, STEPHEN M.:

Taming American Power. The Global Response To U.S. Primacy (New York: W.W. Norton & Company, 2005).

WALTZ, KENNETH N.:

Theory of International Politics (New York: Random House, 1979).

WASHINGTON POST:

“Obama Pledges Entitlement Reform”, *Washington Post*, 16. januar 2009 [online], URL: <http://www.washingtonpost.com/wp-dyn/content/article/2009/01/15/AR2009011504114.html>.

WEIGLEY, RUSSELL F.:

The American Way of War. A History of United States Military Strategy and Policy (New York: Macmillan, 1973).

WOODWARD, BOB:

Plan of Attack (New York: Simon & Schuster, 2004).

ZAKARIA, FAREED:

“Obama Abroad”, *Newsweek*, 19. juli 2008.

TIDLIGERE UTGITTE PUBLIKASJONER I SERIEN OSLO FILES ON DEFENCE AND SECURITY

2009

1. OLE LINDEMAN

Norwegian foreign policy in the High North. International cooperation and the relations to Russia.

2008

1. BORIS BARTH

The Democratic Peace Controversy. A Critical Survey.

2. KJETIL SKOGRAND (ED.)

Emerging from the Frost. Security in the 21st century Arctic.

3. THOMAS DEVOLD

US Policy toward Russia after 9/11. Between Cooperation and Containment.

4. SAIRA H. BASIT

The Iran-Pakistan-India Pipeline Project. Fuelling cooperation?

5. ROLF HOBSON

RMA og Transformation. En historisk-kritisk analyse av to sentrale begreper i nyere vestlig forsvarspolitik.

6. INGERID M. OPDAHL

Georgia og Russland. Et vanskelig naboskap.

7. HÅKAN EDSTRÖM & MAGNUS PETERSSON

Norsk-svenskt försvarssamarbete i en ny tid.

8. SIGRID REDSE JOHANSEN

Norsk deltakelse i internasjonale militæreoperasjoner. Soldatens ansvar for en rettsstridig ordre.

2007

1. T. SÆVERAAS OG K. HENRIKSEN

Et militært universalmiddel? Amerikansk "Maneuver Warfare" og norsk doktrineutvikling.

2. T. KRISTIANSEN OG J.A. OLSEN (red.)

War Studies. Perspectives from the Baltic and Nordic War Colleges.

3. VIDAR HELGESEN

How Peace Diplomacy Lost Post 9/11. What Implications are there for Norway?

4. JOHN ANDREAS OLSEN (ed.)

On New Wars.

5. OLOF KRONVALL

Finally Eating Soup with a Knife? A Historical Perspective on the US Army's 2006 Counterinsurgency Doctrine.

6. MICHAEL MAYER

Forecasting Crisis. Climate Change and US Security.

TIDLIGERE UTGITTE PUBLIKASJONER I IFS INFO-SERIEN

2006

1. E. SHAHALA

Peace and security in Africa. Basic structural changes in the governance of peace and security on the African continent.

2. S. HOLTAN

Den standhaftige militærmusikken. Forsvarets musikk og den lange debatten om nedleggelse.

3. K. ØSTBERG

Duksenes republikk. Fransk elitisme og dens samfunnsmessige konsekvenser.

4. J. RØ

Hva er rettferdig krig i et asymmetrisk trusselbilde? En normativ diskusjon av USAs forkjøpspolitikk.

5. L. KRISTOFFERSEN

Soldiers or Saints? Norwegian Civil-Military Cooperation in Afghanistan.

6. S. MELBY, J. RØ, O. KRONVALL OG A.G. ROMARHEIM

Supermaktens begrensning. Perspektiver på Bush-doktrinenes utvikling.

7. M. EPKENHANS

The Long and Winding Road to *Weserübung*. Naval Theory, Naval Historiography and Aggression.

8. J. BLACK

The RMA Examined.

2005

1. H.M. SYNTSNES

Presse og krig. Amerikansk fjernsyn og opptrappingen til krigen mot Irak 2003.

2. A. COHEN OG T. WALTER

Why do States Want Nuclear Weapons? The Cases of Israel and South Africa.

3. D. WALTER

Symmetry and Asymmetry in Colonial Warfare ca. 1500–2000.

4. T. HEIER

Forsvarsreformene 2000–2004: Gir Forsvaret politisk **uttelling**?

5. M. HERMAN

Problems for Western Intelligence in the New Century.

6. Y.N. KRISTENSEN

Torsk, “pirater”, og kalde granater. Striden mellom Norge og Island om Fiskevernsonen ved Svalbard 1993.

2004

1. CHR. COKER

Is there a Western Way of Warfare?

2. T. HEIER

The American Effort to Transform Europe’s Armed Forces.

3. T.L. HAALAND OG E. GULDHAV

Bruk av norske styrker i kampen mot internasjonal terrorisme.

4. T.J. MELIEN

US Navy i norske farvann under første verdenskrig.

5. B.B. STEINLAND

Flere kvinner ute og hjemme?

2003

1. P.FR.I. PHARO

New Knowledge Structures, or Just Common Ground? Breakthroughs in International Negotiations.

2. D. LYNCH

Post-Imperial Peacekeeping. Russia in the CIS.

3. B. MÆLAND

“At alle behandles likeverdig og med respekt, uansett bakgrunn?” Forsvarets verdigrunnlag og norske offiserer i KFOR.

4. M. BERDAL

The UN Security Council. Ineffective but Indispensible.

5. O. RISTE

War and Peace in Scaninavian Political Culture in the 20th Century.

6. T. KRISTIANSEN

De europeiske småstatene på vei mot storkrigen, 1938–40.

2002

1. E. MÄNNIK

Estonian Defence. Ten Years of Development.

2. B. SCHÄFER

Stasi Files and GDR Espionage against the West.

3. P.K. BAEV

Russia in 2015.

4. K. SKOGRAND

Luftforsvaret og atomalderen 1950–1970.

5. M. PETERSSON

“Break Glass Only in Case of War”.

6. H. FRANTZEN

“Proper War” and “War in Reality”.

2001

1. CHR. COKER

Asymmetrical War.

2. O. BOSCH

The Year 2000 Issue and Information Infrastructure Security.

3. K. KLEVE (RED.)

Kilder til norsk luftmilitær historie.

4. R. TAMNES (RED)

Kommandospørsmålet på nordflanken. Utviklingen i to formative perioder.

2000

1. P. FR. I. PHARO

Necessary, Not Perfect: NATO’s War in Kosovo.

2. A. BROOKES

Hard European Lessons from the Kosovo Air Campaign.

3. P. FR. I. PHARO

Norge på Balkan 1990–1999. “Lessons learned”.

4. J. KIDD OG P. MITCHELL

European Defence Challenges.

5. M. PETERSSON

Vapenbröder. Svensk-norska säkerhetspolitiska relationer under det kalla kriget.

6. A. BROOKES

The Prospects for Unmanned Aerial Vehicles.

1999

1. I. JOHNSTONE

The UN’s Role in Transitions from War to Peace: Sovereignty, Consent and the Evolving Normative Climate.

2. S.G. HOLTSMARK

Gullet fra Moskva. Sovjetisk pengestøtte til norske kommunister, 1917–1990.

3. T. FARER

Shaping Agendas in Civil Wars. Can International Criminal Law Help?

4. V. HELGESEN

Kosovo og folkeretten.

5. W.P.S. SIDHU

New Challenges for the Non-Proliferation Regime.

6. R. BERG

Den svenske "generalguvernørtiden" i Norge, 1814–1829.

1998

1. L.M. RAMBERG

Luftforsvaret en læringsorganisasjon? Logistiske utfordringer ved NORAIRs deployering til Bosnia 1993.

2. K. SKOGRAND

Cash and Cannons. Norway, Denmark and the US Aid Programmes 1947–1952.

3. T. HUITFELDT

Striden om landminer. Ottawa-konvensjonens muligheter og begrensninger.

4. R. BERG

Nasjon – union – profesjon. Forsvaret på 1800-tallet.

5. K. SKOGRAND, O. NJØLSTAD OG R. TAMNES

Brennpunkt. Kald krig, nordområder og storstrategi.

1997

1. P.V. WIKER

Amerikansk våpenhjelp til Norge 1949–1953.

2. H. KROMBACH

The Meaning of Hiroshima and Nagasaki.

3. T. HUITFELDT

De norske partisanene i Finnmark 1941–44 – i skyggen av den kalde krigen.

4. R. BERG

Nordisk samarbeid 1914–1918.

5. H.O. SANDNES

"Olav Tryggvason-affæren".

6. R.G. PATMAN

Securing Somalia : A Comparison of US and Australian Peacekeeping during the UNITAF Operation.

1996

1. S.G. HOLTSMARK

Great Power Guarantees or Small State Cooperation? Atlanticism and European Regionalism in Norwegian Foreign Policy, 1940–1945.

2. O. RISTE OG R. BERG

Isolasjonisme, atlantisk samarbeid og nordpolitikk.

3. F. LILAND

Moral og realpolitikk. Norges forhold til Kina etter 1966.

4. K.O. SUNDNES

A Balkan Sideshow. The Medical Support System and United Nations Peacekeeping in the Former Yugoslavia.

5. CHR. COKER

The Future is History.

6. H. MACDONALD

National Separatism and the Disintegration of Yugoslavia.

1995

1. F.O. NILSEN

Sovjetisk ubåtvirksomhet i nord – behov og tradisjoner.

2. J. HAMMERSTAD OG K. JAHR

Telemark bataljon. NATOs nye styrkestruktur og Norges deltakelse i IRF.

3. M.R. BREDAL

The United Nations at Fifty: Its role in Global Security.

4. O.K. GRIMNES, J. RØNNEBERG OG B. GOLDSCHMIDT

The Race for Norwegian Heavy Water, 1940–1945.

5. T. ITO

UN Authorized Use of Force: Recent Changes in UN Practice.

6. R. HOBSON OG T. KRISTIANSEN

Militærmakt, krig og historie. En innføring i militære studier fra Clausewitz til våre dager.

1994

1. S.R. RADER

Strengthening the Management of UN Peacekeeping Operations. An Agenda for Reform.

2. J.M. VAN SPLUNTER

Love at First Sight. Co-operation Between the Netherlands and Norway on the Peaceful Use of Atomic Energy, 1950–60.

3. N.A. RØHNE

Norway between Great Britain and Germany.

4. F. MOLVIG

Norsk forsvarspolitik i 1970- og 80-årene.

5. K.E. HAUG

Den tysk-norske spenningen under første verdenskrig.

6. S.G. HOLTSMARK

Om Den røde hær rykker inn i Norge... Spørsmålet om sovjetisk deltagelse i frigjøringen av Norge 1941–1944.

7. S.G. HOLTSMARK

The Limits to Soviet Influence: Soviet Strategic Interests in Norway and Denmark 1944–47.

8. O. NJØLSTAD

Fissionable Consensus: Scandinavia and the US Quest for International Atomic Energy Control, 1946–1950.

1993

1. F. LILAND

Culture and Foreign Policy. An introduction to Approaches and Theory.

2. R. TAMNES

Penetrasjon og polarisering. Nordområdene i et historisk perspektiv.

3. H. SJURSEN

Gamle problemer i ny klesdrakt? EFs utvidelsesproblemer i 1990-årene.

4. W. WLADYKA

Fortidens skygger i polsk politikk. Reformprosessens utfordringer etter valget.

5. K.E. ERIKSEN OG H. PHARO

Norway and the Early Cold War: Conditional Atlantic Cooperation.

6. E. LØCHEN

Norges møte med Europa, 1950–1964.

7. M. BERDAL

United Nations Peacekeeping at a Crossroads. The Challenges of Management and Institutional Reform.

PUBLIKASJONER FRA IFS

DEFENCE AND SECURITY STUDIES: Fagfelleleurdert, vitenskapelig monografiserie med større forskningsarbeider, utgis fire ganger årlig.

OSLO FILES ON DEFENCE AND SECURITY: Instituttserie med artikler, foredrag – kort og langt format, utgis 6–8 ganger årlig.

Alle abonnenter av *Oslo Files on Defence and Security* får automatisk tilsendt *Defence and Security Studies*. Abonnementet anses løpende til oppsigelse skjer, hvis ikke opphørsdato er uttrykkelig fastsatt i bestillingen. Ved adresseforandring, vennligst husk å oppgi gammel adresse.

ABONNEMENTSPRIS 2009:

Institusjoner: kr 600.

Privatpersoner: kr 300.

Pensjonister og studenter: kr 200.

Enkeltutgaver: kr 100–150, avhengig av omfang.

SALG AV ENKELHEFTER:

Disse kan bare anskaffes i den utstrekning de er på lageret. Priser, som kan endres uten forutgående varsel, oppgis på forlangende. I tillegg til de ordinære publikasjonene utgir også IFS enkelte store forskningsarbeider i bokform.

ABONNEMENT OG ENKELTSTUDIER BESTILLES FRA:

Institutt for forsvarsstudier, postboks 890 Sentrum, 0104 OSLO.

Telefon: 23 09 77 00. Fax: 23 09 77 49. www.ifs.mil.no

PUBLICATIONS FROM IFS

DEFENCE AND SECURITY STUDIES: Peer-reviewed monograph series providing in-depth studies, published four times annually.

OSLO FILES ON DEFENCE AND SECURITY: Institute series aimed towards the general public, published six to eight times annually.

Subscribers to *Oslo Files on Defence and Security* automatically receive *Defence and Security Studies* also.

SUBSCRIPTION 2009:

Institutions: NOK 600.

Individuals: NOK 300.

Retirees and students: NOK 200.

Single issues: NOK 100–150, according to size.

SINGLE ISSUES:

Can only be obtained according to stock in hand. Prices which are subject to change without any notice, are available upon request. In addition to its ordinary publications, IFS publishes occasional studies as books.

TO SUBSCRIBE OR ORDER SINGLE ISSUES, WRITE TO:

Norwegian Institute for Defence Studies, P.O. Box 890 Sentrum, N-0104 OSLO, Norway. Phone: +47 23 09 77 00. Fax: + 47 23 09 77 49. www.ifs.mil.no